

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2023 р.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ
(НА ПРИКЛАДІ КРАЇН АСЕАН)**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГЕ-41
спеціальності 106 «Географія»,
ОПП «Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток»
Слєпцова Анна Олегівна

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

Секретар ЕК Олена ПЄДЬ

«_____» _____ 2023 р.

Харків – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи дослідження АСЕАН.....	6
1.1. Характеристика АСЕАН.....	6
<i>1.1.1. Причини виникнення, цілі та завдання АСЕАН.....</i>	6
<i>1.1.2. Основні документи АСЕАН.....</i>	7
1.2. Особливості, структура та механізми АСЕАН.....	8
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН-ЧЛЕНІВ АСЕАН.....	11
2.1. Природно-ресурсний потенціал країн-членів АСЕАН....	11
2.2. Соціально-економічні особливості розвитку регіону....	14
2.3. Геодемографічні особливості розвитку	18
<i>2.3.1. Історичні особливості геодемографічного розвитку країн-членів АСЕАН.....</i>	18
<i>2.3.2. Геодемографія країн-членів АСЕАН.....</i>	22
2.4. Політична трансформація регіону.....	25
2.5. Міжнародна співпраця АСЕАН та інтеграція у світовий ринок.....	32
РОЗДІЛ 3. ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ АСЕАН.....	35
3.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку країн-членів АСЕАН.....	35
3.2. Місце АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні....	45
3.3. Інтеграція України з АСЕАН.....	46
3.4. Проблеми та перспективи розвитку країн-членів АСЕАН.....	48
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – це геополітична та економічна Асоціація держав Південно-Східної Азії. АСЕАН була заснована 8 серпня 1967 р. в Таїланді, після підписання Декларації АСЕАН. Засновниками якої були такі країни: Таїланд, Індонезія, Малайзія, Філіппіни та Сінгапур. Пізніше до асоціації приєдналися такі країни: Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма та Камбоджа. На 2022 р. до складу АСЕАН входять десять членів-держав.

На сьогодні Асоціація держав Південно-Східної Азії має велике геополітичне значення, як у країнах Азії так і на світовій арені. Має унікальну геополітичну структуру та трансформацію країн. Тому, дослідження розвитку та трансформації країн Південно-Східної Азії є актуальною темою сьогодення. Дана асоціація швидко розвивається та несе за собою швидко соціальну-економічну та політичну трансформацію країн-членів.

Актуальність даної теми полягає у новизні дослідження, щодо співпраці з Україною та становлення АСЕАН, як впливової асоціації на світовій арені. Важливо визначити особливості розвитку АСЕАН та її перспективи у майбутньому. Аналізуючи інформаційні джерела з питань співпраці України з АСЕАН, можна зазначити, що дана тема є малодослідженою та не має широкого розкриття, лише у 2021 р. Д. Кулеба відкрив «Центр досліджень країн АСЕАН», тому дана тема потребує актуальних досліджень сьогодення. Крім цього, у сучасній ситуації, розвиток зовнішньоекономічних зав'язків України та АСЕАН є дуже важливим та перспективним, що і доводить актуальність обраної теми дослідження.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних основ міжнародної організації АСЕАН, а також зазначення проблем та перспектив розвитку. Із зазначеної мети були сформульовані наступні завдання:

- проаналізувати теоретико-методичні основи дослідження АСЕАН, а саме розглянути особливості, структуру та механізми;

- охарактеризувати країни-члени АСЕАН;
- охарактеризувати природно-ресурсний потенціал країн-членів АСЕАН, проаналізувати геодемографічну ситуацію, розкрити соціально-економічні особливості країн-членів регіону, зазначити особливості політичної трансформації регіону;
- провести ретроспективний аналіз становлення та розвитку країн-членів АСЕАН;
- визначити місце АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні;
- визначити просторово-часові особливості розвитку країн-членів АСЕАН, окреслити їх проблеми та перспективи інтеграція України з АСЕАН.

Об'єктом дослідження є країни-члени АСЕАН.

Предметом дослідження є особливості розвитку та трансформації країн АСЕАН.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи бакалавра є теоретичні положення соціально-економічної географії, зокрема Б. Генс, О. Руохомяки, А. Кофи, Р. Стиклор, М. Расел, Шерон С, Джоан Лін, Мелінда Мартінус, Фам Тхі Фуонг Тхао, Фара Надін Сет, Лукаш Лаш, Ганс Й. Рот, іліан Спандлер, Теренс Гомес, П'єтро Масіна, Сільвія Віньято, Є. І. Барщевський, Д. Кулеба, Л.П. Черняга, Ману Бхаскаран, Тахсин Саади Седик, Жа Фєн, Лаура Алонсо, Мануель Ф. Монтес.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи бакалавра складають статистичні дані Asian Development Bank, OECD, Population Trends Asiapacific, та офіційний сайт АСЕАН, а також дані літературних та довідкових видань, статей, інтернет-ресурсів, методичних та періодичних видань Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна.

При написання кваліфікаційної роботи бакалавра були використані загальнонаукові та конкретнонаукові методи дослідження: аналіз і синтез, математико-статистичні методи, індуктивний та дедуктивний, системний, графічний, історико-географічний, порівняльно-географічний та картографічний методи.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (69 найменування). Робота викладена на 65 сторінках, містить діаграми, графіки, картосхеми, фотографії, всього 13 рисунки, а також 5 таблиць (із них 2 – у додатках).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АСЕАН

1.1. Характеристика АСЕАН

1.1.1. Причини виникнення, цілі та завдання АСЕАН. АСЕАН - (Асоціація країн Південно-Східної Азії) – це геополітична організація, яку було засновано 8 серпня 1967 р. Організацію було утворено завдяки неформальній зустрічі міністрів іноземних справ п'яти країн (Адам Малік, Нарсісо Рамос, Тун Абдул Разак, С. Раджарантам та Танат Хоман) та підписано угоду про асоціацію держав «Декларацію АСЕАН». Країнами засновниками Асоціації країн Південно-Східної Азії були: Таїланд, Сінгапур, Філіппіни, Малайзія та Індонезія. Офіційно організація була утворена за підписанням документу про створення АСЕАН у Таїланді, Бангкок [39].

Рис. 1.1. Картосхема країн-членів асоціації Південно-Східної Азії (за даними [39])

Згодом, до Асоціації країн Південно-Східної Азії почали приєднуватися й інші країни регіону. Шостою країною, що доєдналася був Бруней – 7 січня 1984 р. Також, через 10 років приєднався В'єтнам – 28 липня 1995 р. В один день 23 липня 1997 р. доєдналися – Лаоська НародноДемократична Республіка та

М'янма. Останньою країною, що доєднався до АСЕАН була Камбоджа – 30 квітня 1999 р. На даний момент країн-членів Асоціації країн Південно-Східної Азії налічується десять [39].

Цілі та завдання Асоціації країн Південно-Східної Азії були викладені у Декларації АСЕАН. Цілі та завдання Асоціації в першу чергу стосувалися саме співпраці країн у економічній, соціальній, культурній, освітній та технічних областях. Крім цього, завданням Асоціації країн Південно-Східної Азії було сприяння регіонального миру та регіональній стабільності країн Південно-Східної Азії та дотримання принципів та прав Організації Об'єднаних Націй (ООН). Також, до цілей АСЕАН відноситься активна співпраця та взаємодопомога по всіх питаннях, що представляють взаємний інтерес країн. У статуті АСЕАН говориться про взаємодопомогу країнам у дослідженнях та навчанні. Заохочувати подальший розвиток сільського господарства, промисловості та торгівлі. Даний тип розвитку обов'язково включає в себе покращення інфраструктури в області міжнародної торгівлі та покращення економіки країн-членів, що у подальшому є ціллю покращення рівня життя населення країн Південно-Східної Азії. Крім цього, ціллю є стимуляція досліджень Південно-Східної Азії, підтримка та співпраця з іншими міжнародними організаціями [39].

1.1.2. Основні документи АСЕАН. Основним документом Асоціації країн Південно-Східної Азії була – Декларація АСЕАН, яка була підписана 8 серпня 1967 р. [18]. Даний документ містив в собі лише п'ять статей, його метою було проголошення співпраці між країнами-членами та були викладені основні задачі та цілі створення асоціації. На сьогодні правовим документом асоціації є Хартія АСЕАН 2008 р. Вона вступила в свою силу – 15 грудня 2008 р. Даний статус є правовою базою діяльності Асоціації країн Південно-Східної Азії. Хартія АСЕН була повним чином ратифікована у всіх десяти країн-членів АСЕАН. Саме цей статус є головним юридичним обов'язком співпраці між країнами-членами асоціації [57].

Крім головних регулюючих нормативно-правових документів, було підписано низку договорів та декларацій про мирну співпрацю та підтримку країн-членів. Основними документами у подальшому існуванні та співпраці країн-членів, були – Договір про дружбу та співпрацю в Південно-Східній Азії, що було підписано у 1976 р. Важливим для всього світу було підписання Договору про зону вільну від ядерної зброї в Південно-Східній Азії у 1995 р [4]. У 1997 р. країни-члени Асоціації країн Південно-Східної Азії створили документ «Бачення АСЕАН 2020 р.», в цьому документі були прописані всі плани та цілі на майбутні 20 років. Крім цього, важливим документом була Декларація Згоди АСЕН II, що була підписана у 2003 р. Також, підписання вище зазначених угод та декларацій стали основою підписання Куала-Лумпурської декларації 2005 р. про заснування Хартії АСЕАН. Повна актуалізація Хартії АСЕАН відбулася у 2015 р., яка сьогодні є основним правовим документом [57].

1.2. Особливості, структура та механізми АСЕАН

Структура управління Асоціації країн Південно-Східної Азії, передбачає собою Генеральний секретаріат з головою – Генеральним секретарем АСЕАН. Генеральним секретарем АСЕАН на 2022 р. є Дато Падука Лім Джок Хой. Він паралельно займав посади у Міністерстві закордонних справ у Брунеї [12]. Секретаріат Асоціації країн Південно-Східної Азії був створений 24 лютого 1976 р. [44]. У положенні було прописано, що головою є Генеральний секретар та певна кількість співробітників Секретаріату АСЕАН. Пізніше у 1983 р. були внесені зміни до положення, про збільшення кількості персоналу Секретаріату АСЕАН. Структура управління АСЕАН передбачає строки перебування Генерального секретаря – з 2 до 3 р. Окрім цього, було додано посаду заступника Генерального секретаря та помічники директорів. За рахунок подальшого розширення Асоціації Південно-Східної Азії було змінено деякі механізми управління та додано головні посади. А саме, додано посаду заступника Генерального секретаря. Було прописано зміну системи управління у Протоколі 1992 р. Секретаріатом АСЕАН було створено функціональну структуру. В якій

було зазначено, що один з заступників Генерального секретаря має право бути керівником апарату, який має нести відповідальність за корпоративні справи для забезпечення управління Секретаріатом АСЕАН, а другий заступник – повинен відповідати за функції начальника операцій та підтримувати Генерального секретаря у політичних та оперативних справах [44].

У структурі управління Асоціації країн Південно-Східної Азії – передбачаються наступні напрямки: корпоративні справи, в які входять - адміністрування, фінанси та фінансування, людські ресурси, публічна інформація, інформаційні технології та спеціальні проекти. Оперативне бюро, в яке входить – фінансова співпраця та макроекономічний контроль, економічна та функціональна співпраця, торгівля, інвестиції, послуги та координація програм та зовнішні зв'язки [44].

Крім головної структури управління у вигляді Секретаріату АСЕАН, Хартія АСЕАН передбачає створення Комітету постійних представників при АСЕАН до складу якого входять посли, що базуються у Джакарті, Індонезії. Головними завданнями Комітету є – моніторинг та виконання рішень лідерів, координація наскрізних питань, укріплення відносин з зовнішніми партнерами АСЕАН, забезпечення основного та адміністративного управління та підтримки Секретаріату АСЕАН [28].

Важливу роль у функціонуванні та співпраці країн-членів відіграють представники країн Південно-Східної Азії. У даному випадку – це Національний секретаріат та Генеральні секретарі – представники кожного регіону. Національний секретаріат асоціації виступає у ролі національного координаційного центра, що допомагає виконувати рішення АСЕАН на національному рівні [46].

Асоціація країн Південно-Східної Азії включає Координаційну Раду, яка окрім Хартії АСЕАН регулює роботу та співпрацю країн-членів. Рада регулює питання та основні результати діяльності АСЕАН. Координаційна Рада відповідає за контроль розробки та ведення документації, що були назначені

лідерами АСЕАН. До складу Координаційної Ради входять Міністри закордонних справ країн-членів чи їх заступники [29].

Саміт АСЕАН є вищим директивним органом АСЕАН, до складу якого входять глави держав і урядів держав-членів АСЕАН. Відповідно до звичайної практики зустрічі на вищому рівні АСЕАН проводяться двічі на рік у час, що визначається Головою Саміту АСЕАН у консультації з іншими державами-членами АСЕАН, приймаючою стороною якого є держава-член АСЕАН, що головує в АСЕАН. 23-24 лютого 1976 р. на Балі (Індонезія) відбувся перший саміт АСЕАН. Станом на 2022 р. – було вже 41 Саміт АСЕАН [43].

Отже, для регулювання роботи геополітичної та економічної асоціації країн Південно-Східної Азії, створена значна кількість відділів та видів управління. Для контролю та забезпечення якісного управління та взаємовиконання домовленостей, підтримки співпраці, підвищення рівня та статусу АСЕАН на світовій арені.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРАЇН-ЧЛЕНІВ АСЕАН

2.1. Природно-ресурсний потенціал країн-членів АСЕАН

Південно-Східна Азія історично була наділена великою кількістю природних ресурсів. Оскільки тропічний регіон багатий на родючі ґрунти, тут широко вирощують товарні культури, такі як цукор, індиго, кава, бавовна та перець. Крім того, на Малайзійському півострові та Суматрі можна знайти великі родовища міді та олова. Нафтові родовища знаходяться на Суматрі, а також на Яві і в Південно-Китайському морі. Розташований у «вогняному кільці», Малайський архіпелаг, однак, схильний до масштабних екологічних катастроф, таких як землетруси, цунамі та виверження вулканів, у той час як циклони та тайфуни, особливо на Філіппінах і у В'єтнамі, є звичайним явищем [38].

Сектор корисних копалин є основним чинником економіки держав-членів АСЕАН. Більшість країн мають багаті мінеральні ресурси. Попит на корисні копалини в АСЕАН та інших країнах-замовниках зростає на фоні швидкого економічного зростання. Зростання використання корисних копалин продовжуватиметься в середньостроковій та довгостроковій перспективі, при цьому попит у країнах що розвиваються, зростатиме швидше, ніж у розвинутих економічно країнах. Корисні копалини поступово стануть одним із основних драйверів зростання економіки регіону. Загальна вартість торгівлі корисними копалинами в рамках АСЕАН у 2021 р. склала 249,8 млрд. доларів США, що становить 8,9% від загального обсягу торгівлі АСЕАН, що призвело до соціально-економічного розвитку та розвитку інфраструктури в багатьох частинах регіону. Очікується, що попит на корисні копалини АСЕАН продовжуватиме зростати [22].

На території країн-членів АСЕАН знаходиться 60% площі торфовищ світу. Водні, лісові, океанські та ґрунтові ресурси регіону забезпечують економічну діяльність і засоби існування для його населення. Більшість країн Південно-Східного регіону обслуговуються річковими системами річки Меконг та озера

Тоба. Окрім цього, регіон має довгу берегову лінію і багаті ресурси прісної води, зокрема Бруней, Лаос та Малайзія – мають найбільше водні ресурси на душу населення. Близько 45% території регіону АСЕАН вкрито лісами, що забезпечують природне середовище для існування близько 40% усіх видів тварин на землі. Серед країн-членів АСЕАН – М'янма, Камбоджа та Ласо є сільськогосподарськими країнами з високою часткою ВВП, що надходить із сільського господарства [25].

Наявність природних ресурсів у країнах Південно-Східної Азії, загалом є функцією попиту та пропозиції ресурсів. З боку попиту спостерігається постійне зростання тенденції в результаті постійних зусиль країн досягти вищого економічного зростання та покращення рівня життя, тоді як сторона пропозиції є більш непередбачуваною. Результатом може стати дефіцит природних ресурсів, що несе за собою ризи досягнення точки неповернення з точки зору погіршення навколишнього середовища. З моменту заснування АСЕАН прагне прискореного економічного зростання, більшого соціального прогресу та регіонального миру та стабільності шляхом посилення взаєморозуміння. З часом вони розширили сфери діяльності, у рамках цього процесу, з метою досягнення сталого розвитку, одночасно сприяючи чистому та зеленому навколишньому середовищу через захист бази природних ресурсів та регіону в цілому [25,22].

Моря Південно-Східної Азії містять значні запаси нафти і природного газу. Південно-Східна Азія виробляє деякі з найважливіших у світі природних ресурсів, таких як деревина, червоне дерево, натуральний каучук, пальмова олія, копра та інші кокосові продукти. Подібно до нинішніх нестійких методів рибальства в регіоні, вирощування природних ресурсів створює можливість для нових інвестицій у впровадження екологічно орієнтованих практик за підтримки громадськості.

Ключовими ресурсами Південно-Східної Азії є:

1. Гума – Таїланд, Індонезія та В'єтнам є першими виробниками натурального каучуку

2. Кокос – Філіппіни, Індонезія та Малайзія входять до п'ятірки найбільших виробників копри та інших кокосових продуктів
3. Пальмова олія – Індонезія, Малайзія та Таїланд увійшли до трійки лідерів з виробництва пальмової олії
4. Ліси – більше 10% ліків, що відпускаються за рецептом, виготовляються з продуктів, знайдених у тропічних лісах
5. Олово – Таїланд, М'янма, Лаос і Малайзія мають найбільші у світі родовища олова [38].

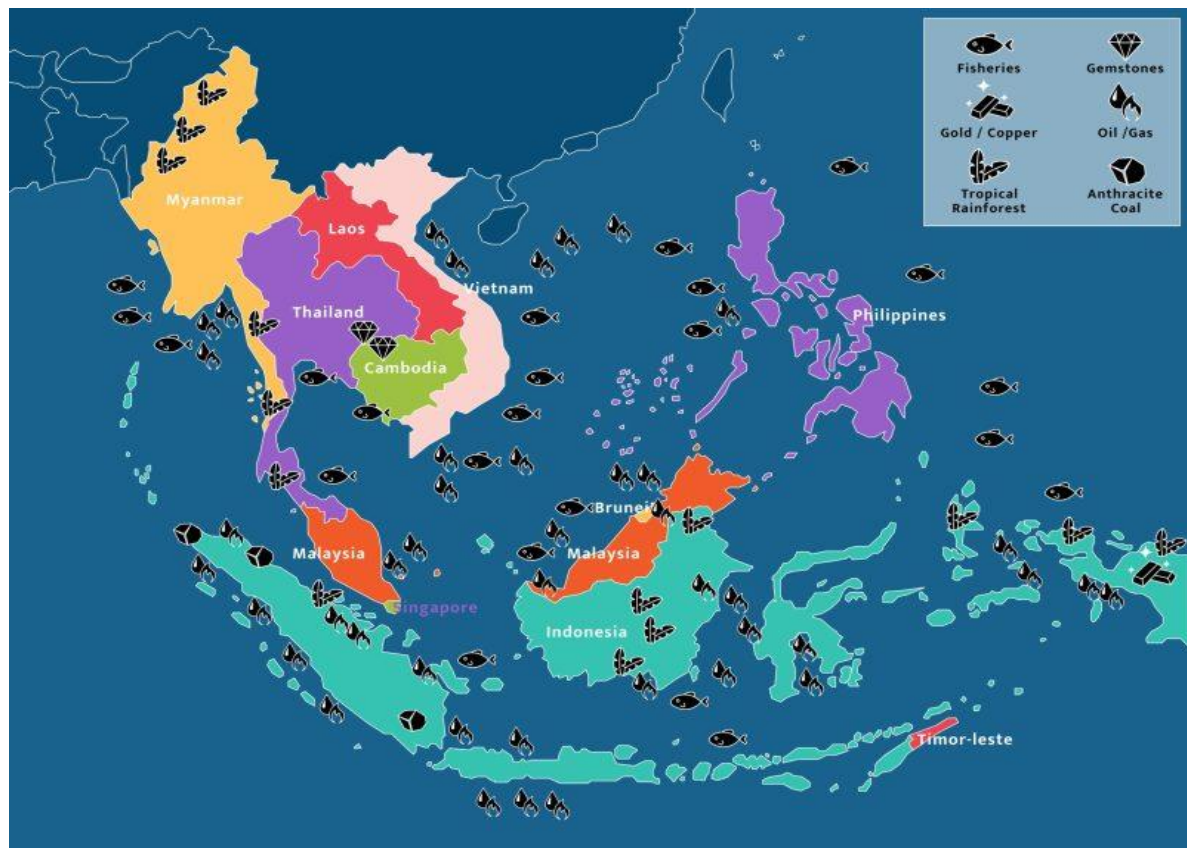

Рис. 2.1. Картохема наявних корисних копалин у країнах Південно-Східної Азії (за даними [38])

Крім того, що природно-ресурсний потенціал країн АСЕАН є вагомим та має великий попит, є низка проблем. Збільшення чисельності населення та швидке економічне зростання в поєднанні з існуючою соціальною нерівністю спричинили зростаючий тиск на природні ресурси в окремих країнах-членах АСЕАН і регіоні в цілому. Країни регіону також стикаються з транскордонними екологічними проблемами, такими як, забруднення повітря, води і землі, погіршення міського середовища та виснаження природних ресурсів.

Незважаючи на велику кількість природних ресурсів, країни АСЕАН стикаються з проблемою збереження балансу між екологічною стійкістю та економічним розвитком. Індонезія та Філіппіни особливо схильні до стихійних лих. За оцінками, порівняно з 1970 та 2020 рр. кількість людей, що постраждали від повеней – подвоїлась [22].

2.2. Соціально-економічні особливості розвитку регіону

Асоціація держав Південно-Східної Азії була створена лідерами країн з певними цілями, перед усім – це прискорення економічного зростання, соціального прогресу та культурного розвитку в регіоні. АСЕАН змогла ефективно представити себе на регіональному та міжнародному рівнях завдяки широкому спектру ініціатив.

Більшість країн Південно-Східної Азії досягли швидкого економічного розвитку протягом більшої частини останніх 25 років. Чотири з них – це Індонезія, Малайзія, Сінгапур та Таїланд. Вони були класифіковані Світовим банком як «чудо економіки». Протягом 1980-1990 рр. Камбоджа, Лаос та В'єтнам успішно здійснили перехід від планової до ринкової економіки зі значно вищими темпами зростання та різким скороченням рівня бідності. Економічна динаміка регіону та неухильне розширення співробітництва створили позитивне коло, де посилення регіональної гармонії АСЕАН забезпечило сприятливе економічне та ділове середовище. Тим не менш, варто зазначити, що членство в АСЕАН не є гарантією соціально-економічного успіху у розвитку країни, як приклад – М'янма та Філіппіни. Регламентувалися в економічній літературі раннього розвитку як першокласні країни швидкого економічного розвитку, але показали низькі економічні показники розвитку [45].

Щодо ретроспективних особливостей соціально-економічного розвитку країн-членів АСЕАН, можна виділити певні чіткі *фази формування*.

Перша фаза формування розпочалася з заснування в 1967 р. асоціації, в дуже невизначеному регіональному та глобальному середовищі, що було у великих конфліктах. Даний період був розпалом холодної війни, конфлікти у

В'єтнамі, Лаосі та Камбоджі. Після утворення АСЕАН адміністрація заявила про свій намір зосередитися на економічному розвитку та шукати кращих відносин з сусідами. Тоді й до тепер, АСЕАН була здатна прогресувати настільки швидко, наскільки досягала її домінуюча сила. Тому думка лідерів була зосереджена на встановленні регіонального спокою та стабільності. У 1969 р. міністри закордонних справ АСЕАН доручили ООН провести дослідження економічного співробітництва АСЕАН. Отриманий звіт – «Доповідь Кансу», було завершено у 1972 р. Його рекомендації щодо економічної співпраці відображали як загальне мислення того часу, так і схильність країн-членів АСЕАН. Вона пропонувала лібералізацію торгівлі шляхом вибіркового переговорів або переговорів щодо тарифів для кожного продукту, пакетних угод для великих промислових проектів та фінансової співпраці. Звіт Кансу був широко прийнятий, включаючи поняття спільних промислових проектів і взаємності між відповідними сторонами [59].

Друга фаза формування розпочалась з саміту п'яти лідерів на Балі у лютому 1976 р. Даний саміт поклав початок офіційному комплексу заходів регіонального співробітництва. До них належать: Угода про преференційну торгівлю АСЕАН, Промислові проекти АСЕАН, Промислове доповнення АСЕАН та Спільні промислові підприємства АСЕАН. Перша угода про преференційну торгівлю, була значуща та представляла першу спробу сприяти торгівлі всередині АСЕАН через інституційну інтеграцію та регіональні торгові преференції. Ці ініціативи загалом узгоджувалися зі звітом Кансу та іншими. У даному періоді, АСЕАН стала більш активною організацією в міжнародних відносинах, вона почала об'єднуватися як група. Було встановлено партнерські відносини діалогу з багатьма країнами та регіонами, що лягли в основу подальших регіональних ініціатив. Протягом подальших 1980-х рр. прогрес у розвитку був незначним. Проблеми які спіткали країн-членів у даний період, пригальмували економічний розвиток АСЕАН [59].

Третя фаза розвитку розпочалася у 1992 р. з іншого саміту лідерів, на якому було проголошено про створення зони вільної торгівлі АСЕАН. Це значило явний розрив із минулим. У цей період, акцент був зроблений на

укріпленні економічної співпраці, вперше вільна торгівля стала регіональною метою. Головною рушійною силою глобальних рішень для економічного розвитку регіону, було те, що у цей період КНР розвивалась дуже швидко і за метою АСЕАН було представити регіон як конкурентоспроможну ринкову альтернативу КНР. Варто зазначити, що враховуючи важливість прямих іноземних інвестицій у регіону, АСЕАН була однією з перших регіональних груп на півдні, яка прийняла офіційні інструменти, щоб спробувати заохотити та захистити транскордонні інвестиції серед своїх членів. Враховуючи сильну економіку АСЕАН, коли вибухнула азіатська фінансова криза, прямий вплив кризи був короткочасним. Багато хто вважав, що АСЕАН є неефективною та слабкою інституцією, що нездатна рішуче відповісти та витримати кризу. Також, криза призвела до загального переосмислення майбутньої економічної співпраці та потреби у певній скоординованій макроекономічній здатності реагувати, щоб запобігти таким майбутнім подіям. Саме це призвело, до нової, четвертої фази формування та розвитку економіки АСЕАН. В даному етапі формувалися та домінували дві основні особливості – це повернення до зростання та боротьба за визначення його обґрунтування та ідентичності на тлі швидко мінливого регіонального та глобального середовища [59].

Більшість країн АСЕАН продемонстрували прихильність швидкому економічному розвитку. Проте соціальний розвиток відставав від економічного. Це призвело до викривленого розвитку багатьох країн. Серйозні проблеми розвитку бідності, нерівності та безробіття залишаються навіть в економічно розвиненому Сінгапурі. Ці проблеми загострилися внаслідок економічної кризи. Країни, що розвиваються в АСЕАН, як і раніше становлять більшість бідних у світі, і вони також мають високу частку людей, які недоїдають. Подолання бідності залишається серйозною проблемою, навіть незважаючи на те, що швидке зростання регіону призвело до різкого зниження рівня крайньої бідності [34].

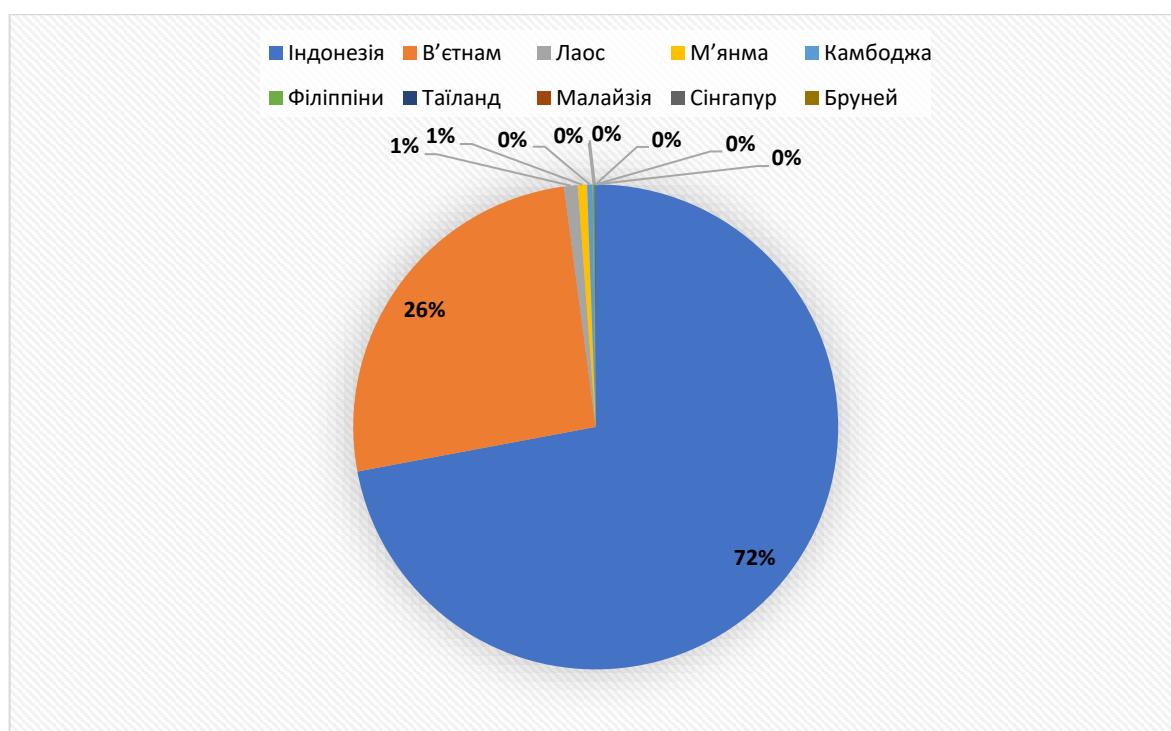
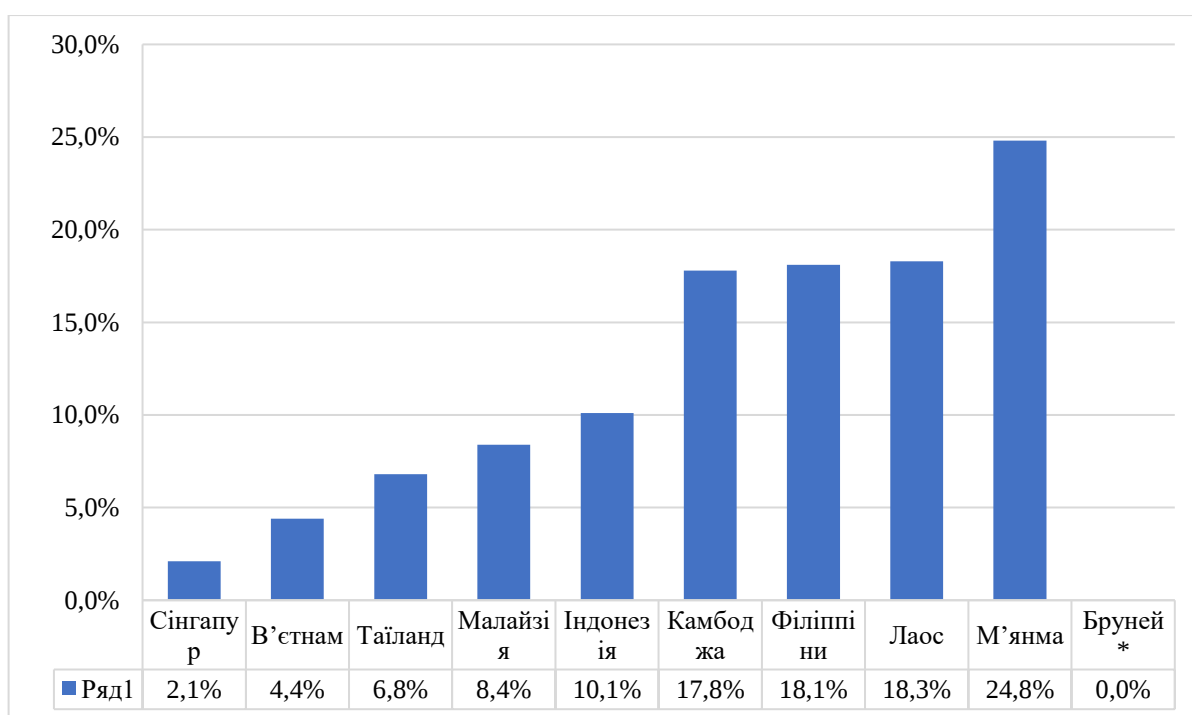

Рис. 2.2. Внутрішній валовий продукт країн АСЕАН (млрд. доларів), 2021 рік (побудовано автором за даними Додатку Б)

*дані відсутні

Рис. 2.3. Індекс бідності за країнами АСЕАН, 2021 рік (побудовано автором за даними Додатку Б)

Додатковим фактором, який слід враховувати, є те, що бідні живуть не лише в бідних країнах. Кількість бідних людей зростає в країнах із середнім рівнем доходу та в нестабільних країнах. Це відображає негативну тенденцію

внаслідок глобалізації – вона збільшує розрив між верствами населення в країні та робить ситуацію більш нестабільною в країнах без сильних політичних інститутів. Актуальною проблемою для Азії, що розвивається, є зростання нерівності, яке викликає занепокоєння тим, що переваги вражаючого зростання не розподіляються справедливо. Постійно висока та зростаюча нерівність у доступі до основних соціальних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я, що посилюється нерівністю у доходах, також викликає серйозне занепокоєння. Незважаючи на те, що за останні два десятиліття рівень бідності в регіоні постійно зменшувався, стало очевидним, що доходи багатих зростали набагато швидше, ніж доходи бідних. Згідно з останніми оцінками Світового банку, розподіл доходів найбільш нерівномірний у Камбоджі, Малайзії, на Філіппінах і в Таїланді. В той час як нерівність в Індонезії, Лаосі та В'єтнамі є на одному рівні з рівнями швидкозростаючих економік, таких як Китай та Індія [56].

Враховуючи економічне розмаїття в АСЕАН, коли найбагатша країна - Сінгапур має ВВП на душу населення порівняно з найбіднішою країною - М'янма (лише близько 0,6 % ВВП на душу населення Сінгапуру), що більш заможні країни, такі як Сінгапур, Малайзія та Бруней зайняли левову частку торговельних та інвестиційних потоків у регіоні, неважко зрозуміти, які країни виграють від програми розвитку, яка сприяє більшій лібералізації торгівлі та інвестицій, а які країни залишаються позаду. Якщо ситуація нерівномірного зростання не буде вирішена, розвиток, заснований на економічному потенціалі в Південно-Східній Азії, незабаром буде обмежений політичною нестабільністю та слабкими суспільними відносинами [6].

2.3. Геодемографічні особливості розвитку

2.3.1. Історичні особливості геодемографічного розвитку країн-членів АСЕАН. Населення АСЕАН охоплює загальну кількість населення, що проживає у десяти державах-членах. АСЕАН займає третє місце в світі за чисельністю населення після Китаю та Індії. За період з 1980-2020 рр. населення АСЕАН зросло з 355,1 мільйона осіб до 661,8 мільйонів осіб. Подвоєння чисельності

населення відбулося за рахунок природного приросту населення та розширення членства. Окрім того, швидке зниження смертності, що почалося наприкінці 1940-х років, і в деяких країнах зростання народжуваності призвели до прискорення зростання населення у 1950-х та 1960-х роках. У 1960-ті роки у всьому регіоні наростало занепокоєння швидкими темпами зростання населення і що до 1970 року всі тодішні члени АСЕАН (за винятком Брунея) ухвалили політику, спрямовану на зниження темпів зростання населення. Помітна зміна спостерігається і у віковій структурі населення АСЕАН. Піраміда населення АСЕАН у 1990 та 2020 роках, як показано на рис. 2.4 та рис. 2.5, вказує на зрушення у структурі населення регіону за останні два десятиліття. У 1990 р. серед населення АСЕАН переважала молодь, населення віком 0-19 років, що у сукупності становить 42,0% від кількості населення області. Через 30 років, незважаючи на збільшення абсолютної чисельності молоді, їхня частка у загальній чисельності населення знизилася до 33,1%. Навпаки, загальна частка працездатного населення в групах 15-64 років збільшилася з 54,0% у 1990 р. до 60,0% у 2020 р. Також спостерігається збільшення частки осіб похилого віку (65 років і старше) з 5,3% у 1990 р. до 7,2% у 2020 р. Було виявлено, що серед літнього населення віком 65 років і старше жінки становлять більшу частку порівняно з чоловіками. Жіноче населення у цих вікових групах становило близько 8,0% від загальної чисельності жіночого населення, що вище, ніж у чоловічого населення (6,3% у 2020 році). Ця різниця є відображенням того факту, що жінки зазвичай мають більшу тривалість життя, ніж чоловіки. В результаті літніх жінок, як правило, більше, ніж літніх чоловіків у тих самих вікових групах [32].

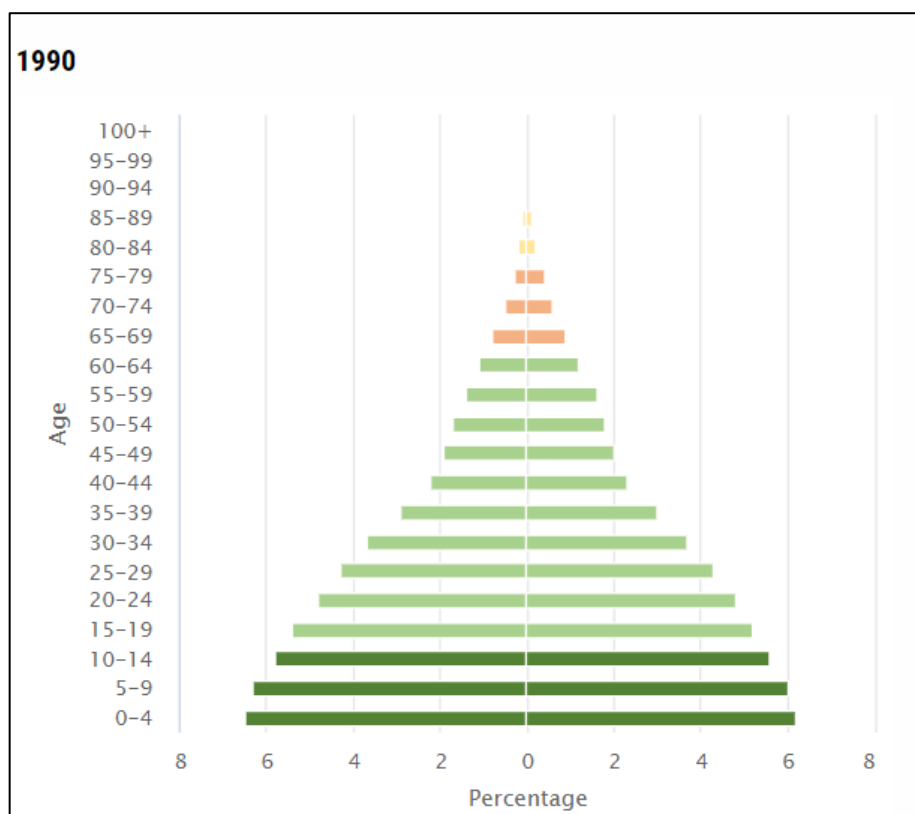

Рис. 2.4. Статеві-вікова структура АСЕАН, 1990 рік (за даними [14])

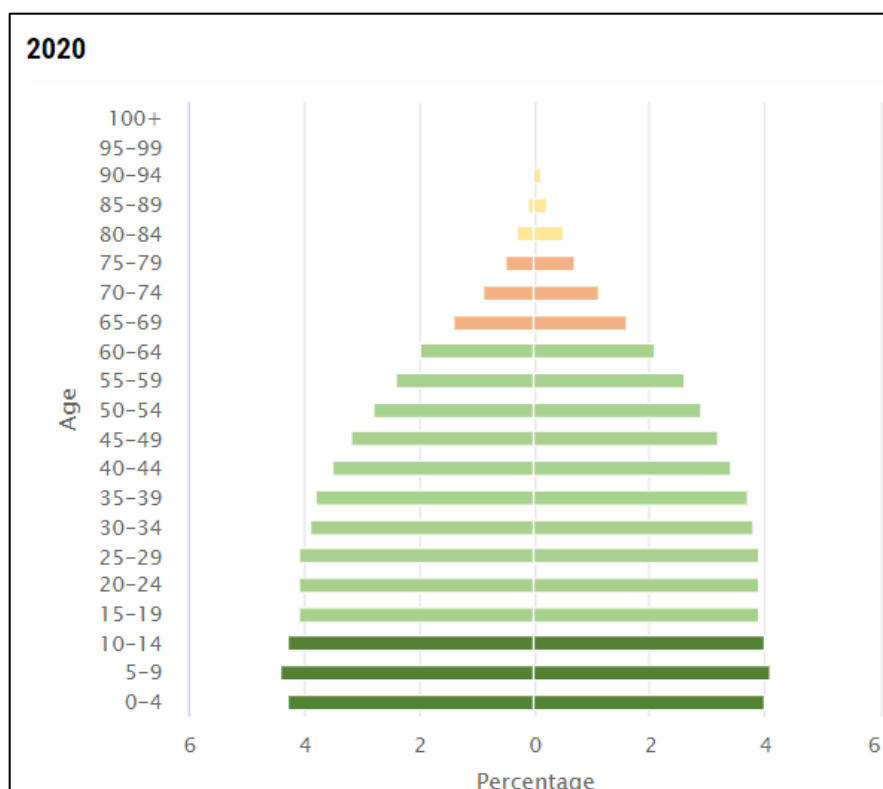

Рис. 2.5. Статеві-вікова структура АСЕАН, 2020 рік (за даними [14])

Геодемографічна історія цих країн за останні два століття була історією розширення кордонів у раніше порожні або малонаселені регіони, деякі з яких

були офіційно заплановані, але здебільшого спонтанні. На Філіппінах основний рух був на Мінданао, в Таїланді на малонаселені бірманським, лаоським і камбоджійським кордонам, у В'єтнамі до краю гір на півночі і до центрального нагір'я, на півострові Малайзія до штату Паханг і в Індонезії до Суматри і, зовсім недавно Сулавесі та Папуа. Можливість переселення на нові землі закрита для переважної більшості землеробського населення, як в Індонезії, де закінчилася колишня масова програма переселення, так і в інших країнах Південно-Східної Азії [15].

Рівень урбанізації у Південно-Східній Азії досить низький за світовими стандартами, він поступово підвищується. У 2010 р. приблизно 42% населення Південно-Східної Азії проживало в міських районах, що вдвічі більше, ніж у 1970 р. Сінгапур та Малайзія сильно урбанізовані, тоді як майже половина населення Індонезії та Філіппін проживає у міських районах. В інших місцях міські пропорції набагато нижчі, хоча в Таїланді рівень урбанізації (49% у 2023 р.) занижений через досить обмежувальну категоризацію міських місцевостей. Умови життя сільського населення різко змінилися, стираючи колись різку різницю між міськими та сільськими районами [14].

Південно-Східна Азія має одні з найбільших міст світу: Джакарта, Маніла та Бангкок. Перепис 2020 р. зафіксував населення в 33,7 млн і 24,5 млн осіб у мегаполісах Джакарти та Маніли, відповідно, але навіть десятиліттям раніше в їх забудованих протяжних мегаполісах проживало приблизно 17 млн осіб і більше 20 мільйонів осіб, або приблизно стільки ж, Скільки населення Австралії, проживає приблизно за 60 кілометрів від центру міста. Таїланд, Камбоджа та Філіппіни характеризуються високим рівнем домінування міст, хоча першість у Таїланді дещо знижується, оскільки регіональні міста зростають швидше, ніж агломерація Бангкока, а на Філіппінах міста Давао та Себу нині є великими містами. Індонезія та Малайзія мають більш збалансовану ієрархію міст, але навіть тут населення основних міських агломерацій – мегаполісу Джабодетабек з упором на Джакарту та мегаполісу долини Кланг з упором на Куала-Лумпур – кратно населенню другого за величиною міста в кожній країні. В'єтнам

демонструє іншу двополярну міську модель, що відображає його витягнуту форму та його політичну історію, при цьому Ханой та Хошимін забезпечують фокуси для північних та південних регіонів відповідно [27].

2.3.2. Геодемографія країн-членів АСЕАН. Індонезія має найбільшу чисельність населення у регіоні – близько 277 мільйонів осіб. Що складає третину від загальної чисельності населення АСЕАН. Найнижчу чисельність населення у регіоні має Бруней – складає менше 1% населення АСЕАН [21].

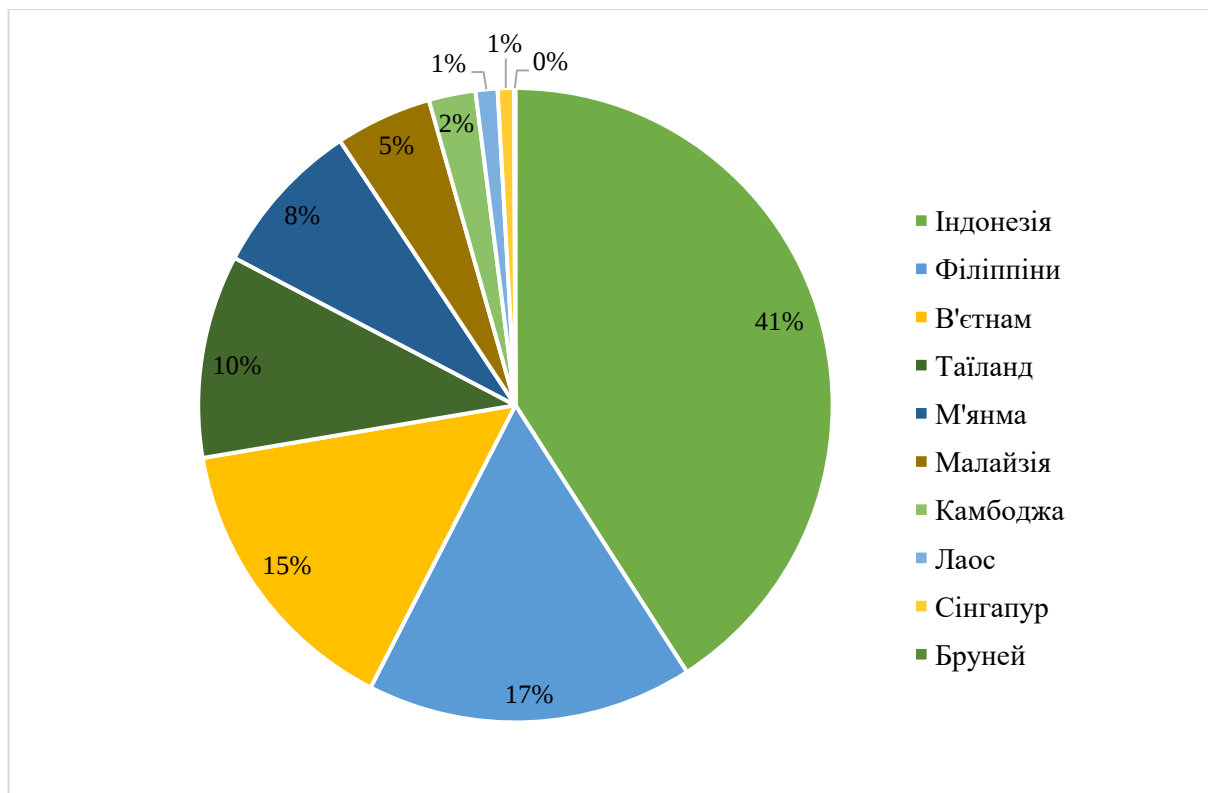

Рис. 2.6. Структура населення країн-членів АСЕАН, 2023 рік (побудовано автором за даними [21])

Народжуваність одна із основних чинників зростання населення. Загальний коефіцієнт фертильності (СКР) визначається як середня кількість дітей, народжених жінкою протягом усього її життя. Якби жінка протягом усього свого життя зазнавала поточних по вікових коефіцієнтів фертильності, які вимірюють середню кількість дітей на одну жінку. Як і у випадку з тенденцією, що спостерігається в інших регіонах, останні дані показують, що СКР згодом знижується у всіх АПП, можливо, також може знизити темпи зростання населення. Значне зниження СКР було зафіксовано в Індонезії з 2,5 у 2010 р. до

2,1 у 2020 р., у Малайзії з 2,1 у 2010 р. до 1,7 у 2020 р., Брунеї-Даруссаламі з 1,9 у 2010 р. до 1,6 у 2019 р. та на Філіппінах з 3,1 у 2010 р. до 2,7 у 2017 р., у той час як СКР інших АПП також знизився приблизно на 0,1–0,2 відсоткові пункти з 2010 до 2020 р [21].

Соціально-економічні показники є дуже важливими для пояснення зміни народжуваності в Південно-Східній Азії. Загалом у більш забезпечених країнах найнижча народжуваність, а в менш розвинених — найвища: якщо порівнювати, Сінгапур та Таїланд із Лаосом та Камбоджею. Швидкі темпи зниження народжуваності, характерні для таких країн, як Таїланд та Індонезія, безумовно, можуть бути пов'язані зі швидкими темпами економічного та соціального розвитку в цих країнах, включаючи революції у галузі транспорту та зв'язку та зусилля уряду щодо планування сім'ї. Темпи зростання населення Південно-Східної Азії були дуже високими у 1960-х та 1970-х роках, але з того часу неухильно знижувалися. Темпи зростання на даний час становлять близько 1,1%, що достатньо, щоб подвоїти населення Південно-Східної Азії протягом наступних 63 років. Але, звичайно, такого подвоєння не відбудеться, тому що темпи зростання мають тенденцію до зниження — і досягнуть 0,67% на рік у період 2030–2035 років, а потім ще нижче, якщо йти за середнім прогнозом ООН. Очікується, що найбільший абсолютний приріст населення буде зареєстрований в Індонезії, найбільший відносний приріст буде на Філіппінах, за якими йдуть Малайзія, Лаоська Народно-Демократична Республіка та Камбоджа. Філіппіни збільшать населення до 33 мільйони осіб за цей період, майже на стільки ж, збільшиться в Індонезії, незважаючи на те, що вихідна база населення набагато менша. Чотири десятиліття тому Філіппіни та Таїланд із порівнянним населенням зростали приблизно однаковими темпами [32].

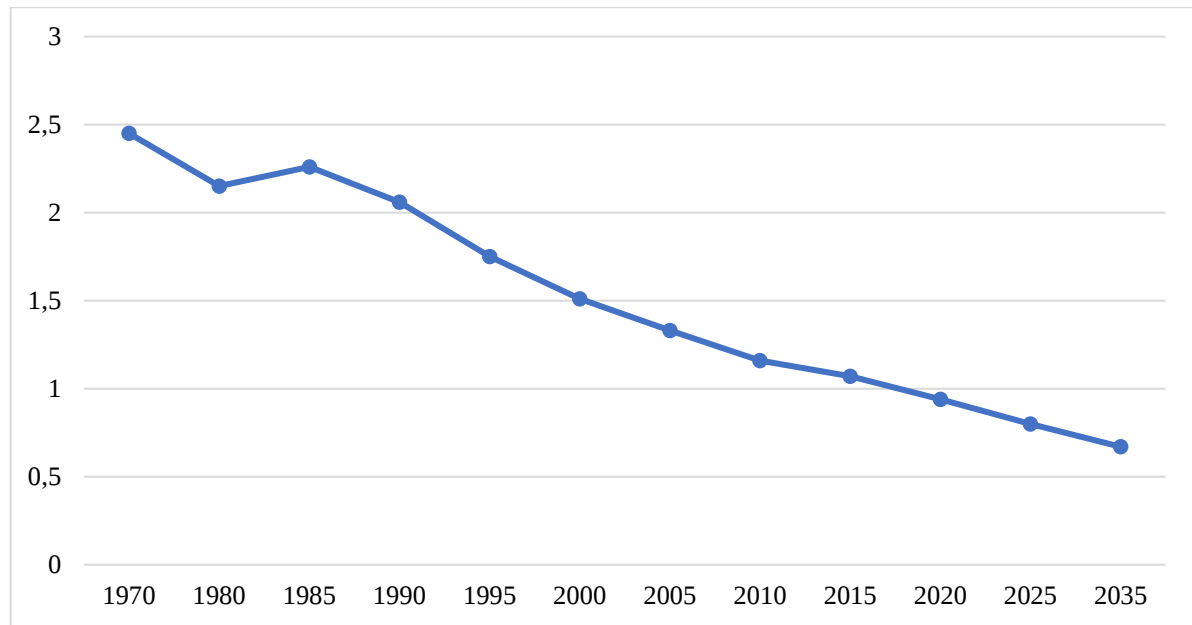

Рис. 2.7. Динаміка чисельності населення країн АСЕАН, з 1970 р. по 2035 р. (побудовано автором за даними [27])

Демографічні тенденції гарантують, що населення працездатного віку в країнах АСЕАН ще якийсь час продовжуватиме швидко зростати. У країнах, де перехід до народжуваності вже завершено або майже завершено (Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, Індонезія, М'янма), «вигин» з високою народжуваністю вже змістився у середній та пізніший працездатний вік, де чисельність населення швидко зростає. Хоча кількість людей віком від пізнього підліткового до 30-річного віку вже приблизно постійно або знижується. В інших країнах Південно-Східної Азії ключовою функціональною групою, яка переживає швидке зростання протягом 20-річного періоду після 2010 р., також буде населення середнього та старшого працездатного віку. Таким чином, у всьому регіоні працездатне населення старіє, а темпи його зростання сповільнюються [32].

Отже, з погляду демографічного бонусу Південно-Східна Азія перебуває у більш вигідному становищі порівняно з Китаєм (який стикається зі скороченням робочої сили та швидким старінням) та Індією (де зростання робочої сили, що продовжується, не може бути повністю використане для розвитку через недоліки її система освіти і, отже, нездатність створити основу людського капіталу). Якщо Південно-Східна Азія зможе отримати вигоду зі своїх переваг, вона може зіграти важливу роль в «азіатському столітті».

2.4. Політична трансформація регіону

Країни Південно-Східної Азії є досить різноманітними з точки зору форм правління та загальної політичної ситуації. Даний регіон є найрізноманітнішим за формами правління та включає в себе майже всі види форм правління. Форми правління країн-членів АСЕАН:

- Індонезія – президентська республіка (має президента як главу держави, президент обирається народом);
- Філіппіни – президентська республіка (має президента як главу держави, президент обирається народом);
- Сінгапур – парламентська республіка (має президента, але влада зосереджена в руках прем'єр-міністра та уряду, країна має однопартійне домінування);
- Таїланд – конституційна монархія (має монарха, який є символом єдності країни, влада зосереджена в руках уряду, але фактично є військовою диктатурою);
- Бруней – абсолютна монархія (правитель країни є султан і одночасно виконує функції голови держави та уряду);
- Камбоджа – конституційна монархія (має монарха, який є головою держави);
- Лаос – офіційно оголошує себе соціалістичною державою (влада належить народу, але фактично країною керує комуністична партія Лаосу);
- Малайзія – конституційна монархія (має монарха, що є головою держави);
- М'янма – військова хунта (має складну та невизначену політичну ситуацію, мала шлях до демократичної держави, але згодом владу захопила військова диктатура);
- В'єтнам – соціалістична республіка (офіційно визначає себе як соціалістична республіка, фактично країною керує єдина Комуністична партія, яка має велику владу) [58].

Країни-члени АСЕАН протягом свого існування пережили багато політичних трансформацій та змін. Відбувалися шляхи до повної демократії та покращення політичного становища кожної країни. Країни Південно-Східної Азії мали свої особливості, політичні перевороти, революції та зміни. Відзначимо сучасну політичну ситуацію країн та їх шлях до цього [60].

На даному етапі Індонезія є конституційною демократією, але до цього мала свою трансформацію та зміни. Відбулось падіння довготривалого авторитарного режиму Нового порядку президента Сухарто в 1998 році було внесено різні конституційні поправки, щоб зменшити ефективну владу виконавчої гілки влади країни, таким чином зробившу нову диктатуру майже неможливою. Сучасний стан Індонезії характеризується народним суверенітетом. З падіння Нового порядку Сухарто, що ознаменувало початок періоду реформації, усі вибори в Індонезії є вільними та чесними. Однак, внутрішні проблеми корупції, змови та інше все ж існують в Індонезії і є сучасною проблемою політичного режиму. Такі проблеми є частиною зростаючого процесу Індонезії до повної демократії, Індонезія є молодогою демократією і тому присутні труднощі зростання [36].

Окрім цього, великі зміни відбулися у М'янмі. З моменту як М'янма стала незалежною державою у 1948 році більшу частину часу керувала військова хунта, яка також контролювала значні частини економіки. У 2011 році відбувся початок процесу політичної трансформації, коли військовий залишив посаду голови держави. Його наступник був першим демократично обраним президентом. Після цієї події країна відновила контакти зі світом та перестала бути закритою країною. Після державного перевороту у 2021 році, влада М'янми здійснила ще один державний переворот 1 лютого 2021 року, відібравши президентське повноваження в уряді НЛД та почалось знову правління військової хунти, шлях до демократії повернувся на декілька кроків назад [9].

В'єтнам також проходив певні політичні трансформації у 1975-х роках після закінчення В'єтнамської війни, країна об'єдналась під комуністичним правлінням. З цього моменту країна характеризується більш меншою

стабільністю, з 1986 року розпочався процес економічних реформ та політика оновлення, що призвело до відкриття країни для іноземних інвестицій та економічного розвитку [61].

Камбоджа мала значні зміни на своєму шляху політичної трансформації, після закінчення довготривалої громадянської війни та режиму Хмерів Червоних у 1979 році, Камбоджа розпочала свій процес відновлення та політичних реформ. Після цього було проведено вибори та встановлений режим конституційної монархії.

Лаос є однопартійною державою. Правлячою партією є Лаоська народно-революційна партія, яка жорстоко обмежує громадянські свободи та домінує у всіх аспектах політики. У 1975 році прийшла до влади ця комуністична урядова партія, з того часу значних змін не відбувалось. Однак, з 1986 року влада Лаосу почала впроваджувати економічні та політичні реформи задля відкриття країни для зовнішнього світу та створення ринкової економіки Лаосу. У 2000х роках по всьому Лаосу відбувались бомбові атаки, що були проти уряду, крім цього відбувались перестрілки, але фактично нічого не змінилось та дані страйки не дали результату. Лаос потребує певних політичних трансформацій та шляху до справжньої демократії. Хоч Лаос себе і називає демократичною республікою, по факту вибори є не вільними та не чесними, а міжнародним спостерігачам заборонено спостерігати за ними. Виборче законодавство розроблено таким чином, що Лаоська партія є єдиною легальною партією, що домінує на всіх виборах та контролює політичну систему країни [31].

Таїланд є країною, що переживала велику кількість політичних змін та трансформацій. Країна переживала військові перевороти, політичні трансформації та зміни уряду. Варто зазначити, що Таїланд перша країна АСЕАН, що досягла повної демократії. У 1932 році Таїланд відмовився від монархії та зробив перехід до конституційної монархії, було впроваджено декілька конституцій, які намагалися вирішити проблеми, що виникають у політичному житті країни. Окрім зміни форм правління, Таїланд переживав декілька важливих військових переворотів у ХХІ столітті. У 1938-1941 роках у

Таїланді було проведено кілька незначних військових переворотів, що стосувалися внутрішніх політичних рішень. Військовий переворот 2006 року, повалив уряд Таксіна Шінаватри – це стало наслідком тривалої політичної кризи та масових протестів, що відбувалися проти уряду. Захоплення влади відбулось за допомогою військової управлінської ради, що оголосила стан воєнного положення. Також, вони проголосили та призначили новий уряд. Після військового перевороту 2006 року, було проведено конституційні реформи та парламентські вибори. Окрім цього, важливий військовий переворот був у 2014 році. Цей переворот повалив уряд прем'єр-міністра Йінглака Чинавата. Даний переворот відбувся після багатомісячних протестів проти політичної нестабільності та уряду. Військова управлінська рада – «Національна рада захисту миру й порядку», захопила владу та встановила режим військової диктатури. Дана організація розпустила конституційний суд, затримала політиків, ввели цензуру у ЗМІ й обіцяли провести реформи перед поверненням до цивільного уряду. У цей період значна кількість політичних активістів, журналістів були піддані репресіям. Це перевороти викликали значні розколи в країні. Вони призвели до змін у конституції, політичних процесах країни. Після цих років військового управління Таїланд повернувся до цивільного уряду у 2019 році після проведення виборів. Це була важлива політична трансформація для народу Таїланду. З початку 2019 року розпочалися масові протести, що були організовані молодими активістами та студентами. Протести були з метою повалити уряд та вимагали конституційні реформи, щоб повернути на шлях демократії та боротьби з корупцією. У липні 2019 році відбувся розпуск парламенту та назначена дата нових виборів. У наступному році було прийнято нову конституцію, яка ставить більше обмежень на владу та політичні партії. Формування нового уряду відбулось у березні 2020 року після проведення парламентських виборів, але все ж таки ці вибори не вважаються повністю чесними та вільними, тому що відбувалось втручання військових структур та головою держави є військовий. Результати протестів досягли певного прогресу,

але все ж таки ситуація в Таїланді залишається складною та потребує подальших рішень та змін [26].

Значної політичної трансформації Малайзія почала зазнавати у 2018 році, коли опозиційна коаліція змогла перемогти на загальних виборах, розширивши п'ятдесятилітнє правління партії Національний фронт. На цих виборах партія програла вперше за всю незалежність Малайзії. Внаслідок відставки Махатіра Мохамеда у 2020 році, Малайзія стала політично нестабільною. У серпні 2020 року пост прем'єр-міністра покинув Мухаммад Іса та було призначено нового Мухяддіна Ясіна, дана зміна відбулася під час внутрішньопартійної кризи. Важливим етапом політичної трансформації Малайзії була Малайзійська політична криза 2020-2022 років. Політична криза призвела до позачергових виборів у 2022 році та остаточного формування уряду національної єдності [50].

Філіппіни також мали значні політичні зміни. У 1986 році у Філіппінах відбувалась революція Жовтневого підняття, в результаті чого було скинуто диктаторський режим Фердинанда Маркоса. Президент був у влади з 1965 року і встановив авторитарний режим на Філіппінах. Після падіння Маркоса на Філіппінах було встановлено демократичний режим. Окрім цього, важливим кроком політичного життя Філіппін було підписання мирного договору між урядом Філіппін та Морськими піратами – відбулось врегулювання довготривалого конфлікту в регіоні. У ХХІ столітті значних змін у політичному світі не відбувалось, лише відбувалися різні політичні події та трансформації для політичного розвитку країни: проведення регулярних виборів, реформи та боротьба з корупцією, соціальні рухи та покращення зовнішніх відносин, вступ до членства ООН та АСЕАН [51].

Бруней є абсолютною монархією в якій султан здійснює виконавчу владу, виборних представників на національному рівні немає. В Брунеї суттєво обмежено свободу преси. Бруней пройшов процес політичних реформ, що почався у 2004 році. В результаті чого в Брунеї була запроваджена часткова конституційна монархія з обмеженими політичними реформами. У квітні 2014 року в Брунеї відбулася політична трансформація під час якої Султан і Імператор

заявив про введення шариатського права в країні, дане рішення спричинило значні зміни в політичній системі Брунею. Ці закони передбачають суворі покарання за злочини, такі як, крадіжка, зрада дружині, незаконне споживання алкоголю. Політична трансформація при введенні шариатського права, мала великий вплив на громадянську свободу та права в Брунеї. Однак ці реформи спричинили значні міжнародні обурення та критику з боку правозахисних організацій і деяких країн. Багато країн та організацій закликали до бойкоту товарів з Брунею та вживання інших санкцій [62].

Регіон Південно-Східної Азії переживав низку конфліктів, що вплинули на подальший політичний розвиток та життя країн-членів АСЕАН. Головним спільним конфліктом є територіальні спори у Південно-Китайському морі, кілька країн АСЕАН (В'єтнам, Філіппіни, Малайзія та Бруней) стикалися з територіальними спорами з Китаєм щодо контролю над островами й морськими ресурсами у Південно-Китайському морі. Конфлікт в Ачех на острові Суматра, що в Індонезії. Багато років в Ачеху тривав збройний конфлікт, що призвів до великої кількості жертв і руйнувань, але в 2005 році було досягнуто миру. Важливим в історії є конфлікт в М'янмі, він триває між урядовими силами та етнічними групами. Даний конфлікт триває протягом десятиліть і супроводжується гуманітарною кризою та порушенням прав людини. Також, у південних провінціях Таїланду триває насильство та конфлікти між урядовими силами та мусульманськими сепаратистськими групами. Цей конфлікт призводить до жертв серед цивільного населення тому призводить до напруженості в регіоні [8].

Південно-Східна Азія у сучасних умовах відіграє важливу роль у міжнародній політиці. Варто зазначити, що країни-члени АСЕАН є одними з найбільш динамічніших країн, що розвиваються. Наприклад, Сінгапур, Малайзія, Індонезія, Філіппіни мають сильні економіки та великий потенціал для розвитку та інвестицій. Ці країни активно співпрацюють з іншими регіонами світу та входять у важливі торгові угоди. Також, країни-члени АСЕАН мають важливе геополітичне значення, розташування Південно-Східної Азії робить її

стратегічно важливим регіоном у міжнародних відносинах. Це обумовлене морськими шляхами – Південно-Китайське море, Індійський океан. Асоціація країн Південно-Східної Азії відіграє ключову роль у сприянні співробітництву, політичній стабільності та економічного розвитку в регіону. Усе це підкреслює вагомість регіону у міжнародній політиці, регіон володіє економічною силою, геополітичним значенням [7].

Щодо перспектив політичного розвитку в АСЕАН, можна зазначити, що АСЕАН працює над зміцненням економічної інтеграції в регіону. Для досягнення мети було підписано договори, що мають значення для подальшого розвитку регіону. Також, зростаючий вплив Китаю, США та Японії у регіоні створює нові виклики та можливості для асоціації. Важливим етапом є співробітництво у глобальних питаннях, АСЕАН може посилити свою роль у глобальних питаннях сталого розвитку, що посилить та зміцнить вплив АСЕАН на міжнародній арені [13].

Отже, аналізуючи питання політичної трансформації, можемо бачити, що країни-члени АСЕАН є сильними гравцями на міжнародній арені. Країни проходили сильні політичні зміни у кращу сторону, окрім цього, деякі країни також мають низку проблем, але значною мірою намагаються їх вирішити. Різноманітність регіону з політичної точки зору, дає можливість асоціації співпрацювати з різними країнами та організаціями світу.

2.5. Міжнародна співпраця АСЕАН та інтеграція у світовий ринок

Хартія АСЕАН передбачає та закликає країни-члени розвивати зовнішньоекономічні відносини та співробітництво з іншими країнами, регіональними організаціями, міжнародними організаціями та інше. Розвиток зовнішніх відносин допомагає розвитку та розширення відносин АСЕАН, розвитку економіки країн-членів та становлення на міжнародній арені. Для покращення зовнішньоекономічних зв'язків, було розроблено цілу низку законопроектів та угод для співпраці країн-членів АСЕАН з іншими державами і організаціями [57].

Країнами-членами АСЕАН було підписано договір Про зону вільної торгівлі АСЕАН у 1992 р. [17]. Інтеграція АСЕАН відбувалася в 11 секторах торгівлі, перш за все – це електроніка, автобудування, текстиль та одяг, агропродукція та туризм й інше. Даний крок почав розвивати економіку, внутрішні та міжнародні зв'язки Південно-Східної Азії. Окрім підписання договору про зону вільної торгівлі у середні організації, пізніше були розроблені та підписані угоди про вільну торгівлю з міжнародними партнерами. Важливим для економічного розвитку країн-членів АСЕАН було підписання угоди про вільну торгівлю між АСЕАН та Китаєм у 2002 р., що було рушійною силою розвитку економіки та торгівлі АСЕАН [41]. Також, між АСЕАН та Китаєм у 2006 р. було підписано Угоду між АСЕАН та Китаєм про торгівлю товарами, що передбачали зниження тарифів та митні збори. Окрім цього, була підписана угода про Зону вільної торгівлі АСЕАН-Австралія-Нова Зеландія у 2009 р. Дана угода передбачала економічну співпрацю регіонів, зниження тарифів митних зборів [53]. АСЕАН розвиває свої міжнародні зв'язки та торгівлю. Була розроблена Рамкова угода між АСЕАН та Індією про всеосяжне економічне співробітництво у 2003 р. Пізніше, було підписано Угоду про торгівлю товарами між АСЕАН та Індією [40]. Країни-члени підписували важливі для їх розвитку угоди про зону вільної торгівлі з такими країнами, як: Японія, Республіка Корея, Гонконг (Китайська зона вільної торгівлі). У листопаді 2020 р., країни-члени АСЕАН підписали Угоду про Регіональне всеохоплююче економічне партнерство, з такими країнами: Австралія, Китай, Японія, Нова Зеландія та Південна Корея. Даний договір набув чинності 1 січня 2022 р. та був в розробці з 2012 р. Договір не передбачає суттєвих змін у митних зборах, але є важливим в економічній інтеграції між Північно-Східній та Південно-Східній Азії [52].

Навіть при активній інтеграції у світовий ринок в АСЕАН залишаються серйозні проблеми в економічного розвитку, за рахунок зони заборони інвестицій, нетарифних бар'єрів, відмінністю ВВП на душу населення у країн-членів АСЕАН. Торгівля всередині АСЕАН залишається низькою. Внутрішні проблеми мають значний вплив на розвиток міжнародних відносин: бідність,

нестабільність, корупція та інше. Крім того, пандемія COVID-19 завдала значний вплив на економіку країн-членів та підірвала економічний зріст АСЕАН. За рахунок того, що країни домовилися координувати плани відновлення економіки та намагалися зберегти торгівлю відкритою, їм вдалося відновити ріст економіки АСЕАН.

Важливим елементом міжнародних зв'язків АСЕАН є співпраця АСЕАН та США. Сполучені Штати Америки є четвертими за величиною торговими партнерами АСЕАН, після Китаю, ЄС та Японії. Торгівля товарами між ними склала більше 307 млрд доларів на 2021 р. [49].

Варто зазначити, на сьогодні АСЕАН встановила діалогове партнерство з такими країнами, як: Австралія, Канада, Китай, країни Європейського союзу, Індія, Японія, Нова Зеландія, Республіка Корея, Російська Федерація, Великобританія, США. Галузеве діалогове партнерство встановлено з такими країнами, як: Бразилія, Норвегія, Пакистан, Швейцарія, Туреччина, ОАЄ. Партнерство у галузі розвитку: Чилі, Франція, Німеччина, Італія.

В стратегії розвитку АСЕАН до 2025 р. передбачається активний розвиток співпраці з партнерами по діалогу, укріплення взаємодії з іншими країнами, встановлення вигідних зовнішньоекономічних зв'язків з новими потенційними партнерами [23].

Аналізуючи дані імпорту та експорту товарів АСЕАН у розрізі торговельних партнерів, можемо зазначити, що головними міжнародними партнерами АСЕАН є Китай, Японія, США та країни ЄС. Найбільша частка припадає саме на них та на внутрішню торгівлю АСЕАН [49].

Таблиця 2.1.

Показники експорту товарів АСЕАН у розрізі торгівельних партнерів, 2019-2020 рр. (за даними [49])

2019			2020		
Country	Value (million US\$)	Share (%)	2019	2019	2019
ASEAN	332,311.9	23.3	ASEAN	288,622.7	21.3
China	202,550.0	14.2	China	213,443.5	15.7
USA	183,794.3	12.9	USA	205,581.8	15.2
EU-27	134,511.9	9.4	EU-27	127,199.6	9.4
Japan	109,910.5	7.7	Japan	98,362.2	7.2
Hong Kong	92,205.9	6.5	Hong Kong	94,302.5	6.9
Korea, Republic of	59,379.9	4.2	Korea, Republic of	57,811.8	4.3
India	48,299.7	3.4	Taiwan, Province of China	40,206.3	2.8
Taiwan, Province of China	40,250.5	2.8	India	38,304.7	3.0
Australia	35,441.1	2.5	Australia	29,676.6	2.2
TopTen Countries	1,238,655.6	87.0	TopTen Countries	1,193,511.5	88.0
Others	185,174.7	13.0	Others	163,377.9	12.0
TOTAL	1,423,830.2	100.0	TOTAL	1,356,889.4	100.0

Таблиця 2.2.

Показники імпорту товарів АСЕАН у розрізі торгівельних партнерів, 2019-2020 рр. (за даними [49])

2019			2020		
Country	Value (million US\$)	Share (%)	2019	2019	2019
China	305,413.2	21.9	China	289,858.9	23.5
ASEAN	300,292.4	21.6	ASEAN	261,198.8	21.2
Japan	116,118.7	8.3	Japan	96,528.4	7.8
USA	110,999.1	8.0	USA	95,516.0	7.7
EU-27	110,561.8	7.9	Korea, Republic of	94,689.4	7.7
Korea, Republic of	97,126.6	7.0	EU-27	93,724.1	7.6
Taiwan, Province of China	79,043.2	5.7	Taiwan, Province of China	83,264.3	6.7
India	28,798.1	2.1	India	25,498.8	2.1
Australia	27,649.8	2.0	Australia	23,047.4	1.9
United Arab Emirates	27,134.5	1.9	Saudi Arabia	16,896.0	1.4
TopTen Countries	1,203,137.2	86.4	TopTen Countries	1,080,222.0	87.5
Others	189,464.5	13.6	Others	154,118.9	12.5
TOTAL	1,392,601.8	100.0	TOTAL	1,234,340.9	100.0

Source:
ASEAN Secretariat

РОЗДІЛ 3

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАЇН-ЧЛЕНІВ АСЕАН

3.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку країн-членів АСЕАН

Країни-члени Асоціації країн Південно-Східної Азії мають значні відмінності. Асоціація є найрізноманітнішою у світі за формуванням та розвитком країн-членів. Кожна країна АСЕАН має різний соціально-економічний розвиток, політичний та релігійний розвиток. Наприклад, Сінгапур має майже найбільший рівень ВВП на одну особу у світі – 59 798\$ у 2020 р., а наприклад М'янма має майже найменший рівень ВВП у світі – 1 468\$ у 2020 р. Крім цього, країни-члени мають значні відмінності у кількості населення, щільності населення та демографічної ситуації в країні. Отже, становлення та розвиток країн-членів АСЕАН відбувався досить відмінно та має певні особливості у кожному регіоні.

Таблиця 3.1.

**Чисельність населення країн-членів АСЕАН
(складено автором за даними [49])**

Країна	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Бруней	393.4	399.8	406.2	411.9	412.4	417.3	421.3	442.4	459.5	453.6
Камбоджа	14,521.3	14,741.4	14,676.6	14,932.3	15,191.7	15,453.9	15,717.7	15,981.8	16,078.7	16,338.1
Індонезія	241,990.7	245,425.2	248,818.1	252,164.8	255,587.9	258,496.5	261,355.5	264,161.6	266,911.9	270,203.9
Лаос	6,385.1	6,514.4	6,644.0	6,809.1	6,671.7	6,787.0	6,900.8	7,013.0	7,123.1	7,261.2
Малайзія	29,062.0	29,510.0	30,213.7	30,708.5	31,186.1	31,633.5	32,022.5	32,382.2	32,523.0	32,583.8
М'янма	50,149.0	50,667.0	51,184.0	51,991.0	52,450.0	52,917.0	53,388.0	53,863.0	54,340.0	54,817.9
Філіппіни	94,823.8	96,510.9	98,196.5	99,880.3	101,562.3	103,242.9	104,921.4	105,755.2	107,288.2	108,772.0
Сінгапур	5,183.7	5,312.4	5,399.2	5,469.7	5,535.0	5,607.3	5,612.3	5,638.7	5,703.6	5,685.8
Таїланд	66,214.0	66,491.7	66,754.6	67,002.6	67,236.0	67,454.7	67,653.2	67,831.6	67,989.8	68,127.8
В'єтнам	88,145.8	89,202.9	90,191.4	91,203.8	92,228.6	93,250.7	94,286.0	95,385.2	96,484.0	97,582.7
АСЕАН	596,868.7	604,775.8	612,484.3	620,574.0	628,061.7	635,260.8	642,278.6	648,454.6	654,901.7	661,826.8

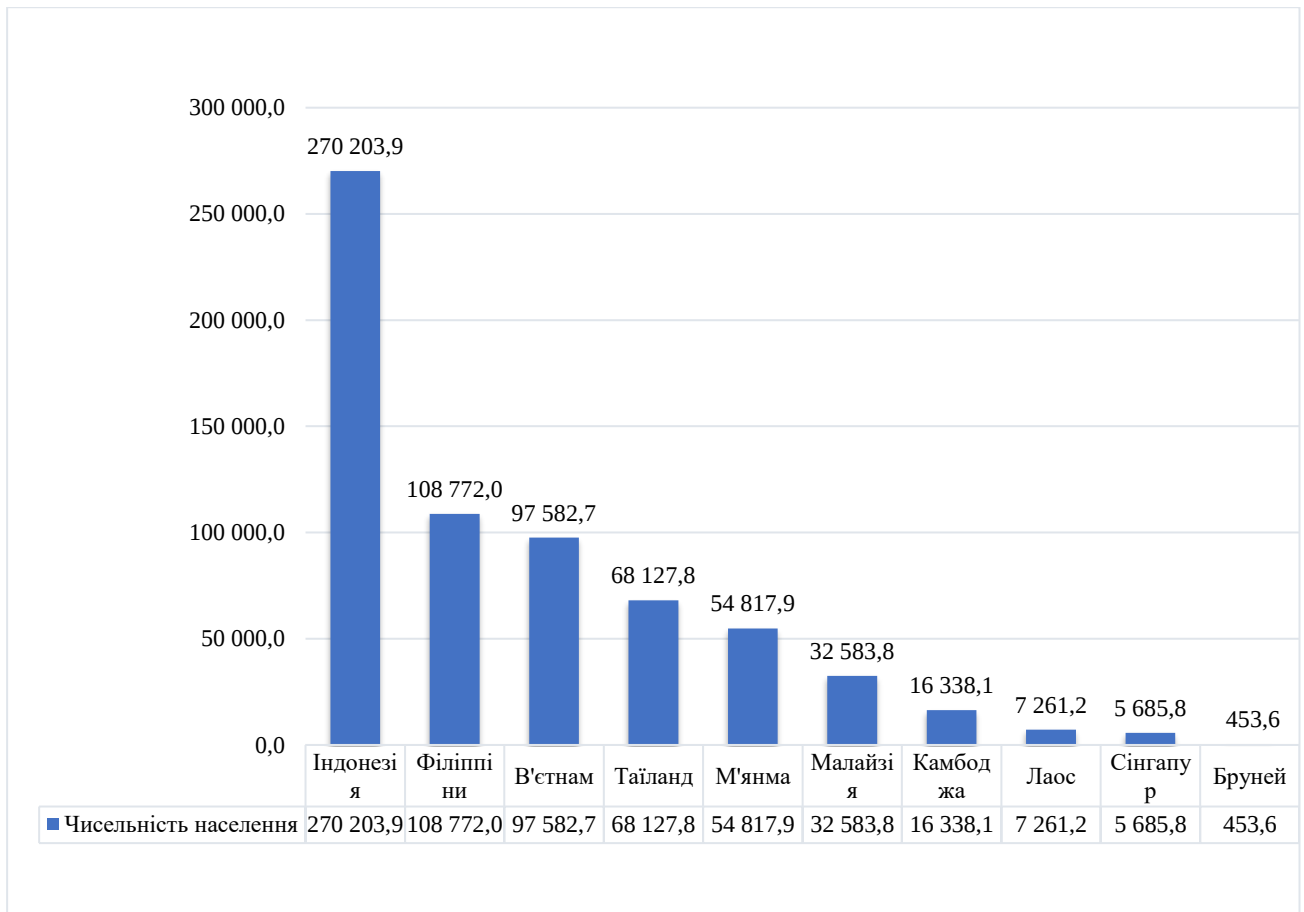

Рис. 3.1. Динаміка чисельності населення країн АСЕАН у 2021 р. (тис. осіб)
(побудовано автором за даними [49])

Загальна кількість населення Асоціації країн Південно-Східної Азії складає близько 685,4 млн осіб. Аналізуючи динаміку чисельності населення країн-членів АСЕАН (рис. 3.1.), зазначимо, що країни Південно-Східної Азії досить різняться за кількістю населення, наприклад, найбільшу частку займає Індонезія – більше 270,2 млн осіб, є найбільш багатонаселеною країною АСЕАН та займає четверте місце за чисельністю населення у світі. Друге місце за кількістю населення в АСЕАН займають Філіппіни – населення близько 108,7 млн осіб, мають значну частку від загальної кількості населення АСЕАН. Далі зі чисельністю населення йде В'єтнам – близько 97,5 млн осіб, Таїланд – 68,1 мільйонів осіб. Середній показник кількості населення мають такі країни: М'янма (54,8 млн осіб), Малайзія (32,5 млн осіб), Камбоджа (16,3 млн осіб). Найменшу частку кількості населення у АСЕАН займають: Лаос (7,2 млн осіб), Сінгапур (5,6 млн осіб) та Бруней (453,6 тис осіб). Отже, АСЕАН займає близько 8,5% від загальної кількості населення у світі. Країни-члени АСЕАН досить

різнятися за своєю чисельністю населення та мають значні відмінності, що свідчить про різноманітність регіону.

Аналізуючи динаміку кількості населення країн-членів АСЕАН за 2011-2020 рр. (таблиця 3.1.), можна зробити висновок, що всі країни мають позитивну динаміку приросту населення.

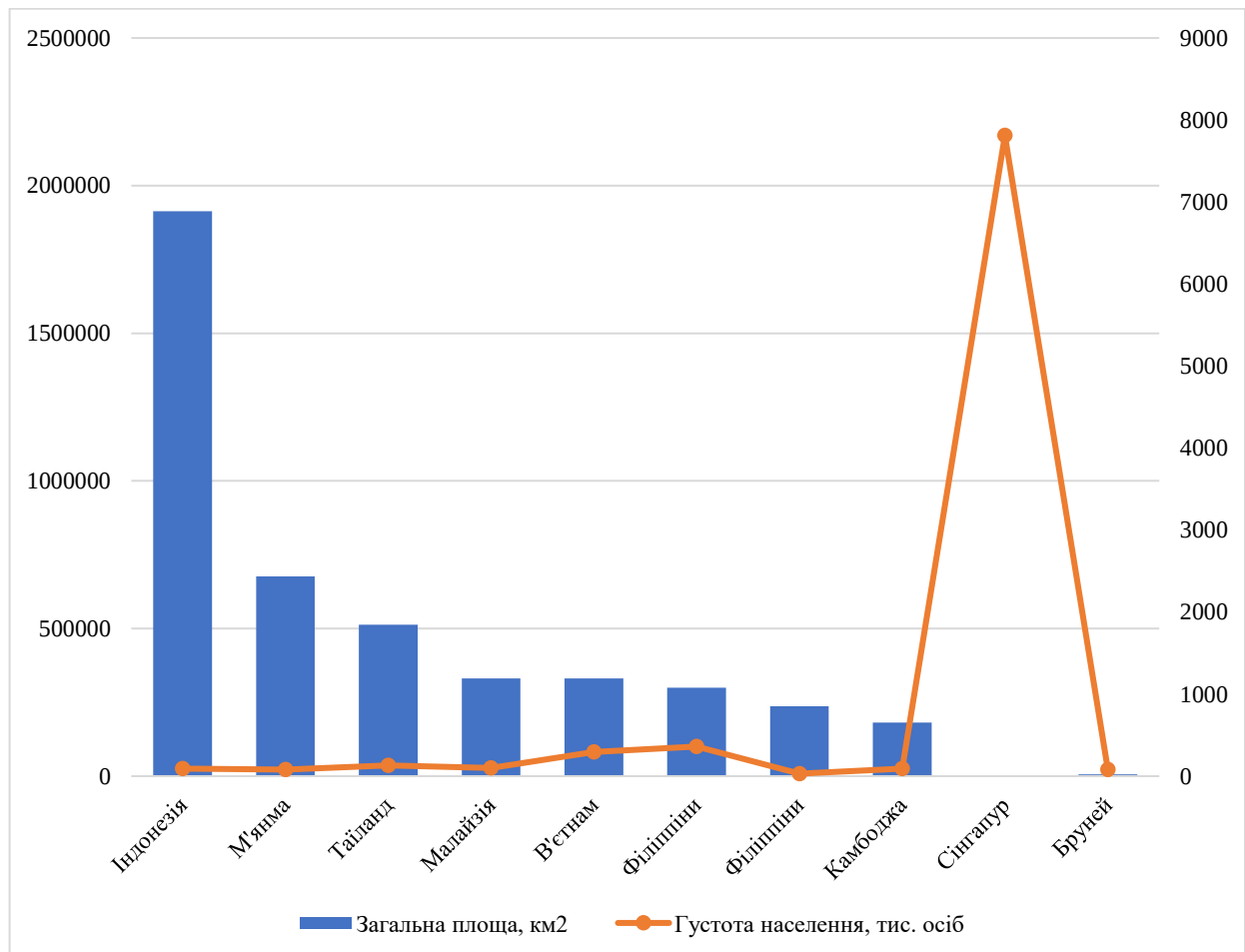

Рис. 3.2. Динаміка площі та густоти населення за країнами АСЕАН у 2020 р. (побудовано автором за даними [49])

Загальна площа Асоціації країн Південно-Східної Азії складає 4,5 млн км², густота населення на 2020 р. – 147,4 осіб на км². Аналізуючи динаміку площі та густоти населення за країнами АСЕАН у 2020 р. (рис. 3.2.), можемо визначити, що перше місце у Південно-Східній Азії за площею займає Індонезія, що має площу – 1,9 млн км², також, варто зазначити, що Індонезія – це острівна держава (складається з більше 17 тис островів) та є найбільшою острівною державою світу. За рахунок великої площі густота населення держави не виділяється

показником – 141 осіб на км². Однак, розселення населення Індонезії є нерівномірним, 56% населення мешкає на одному острові Ява та острів є одним з найгустонаселеніших у світі. Друге місце за площею в АСЕАН займає М'янма – 676,5 тис км², включаючи континентальну частину та острови. Густота населення держави є не великою для держав АСЕАН – 81 осіб на км². Третьою країною за розмірами є Таїланд, площа якого займає 513,1 км². Густота населення Таїланду складає близько 132 осіб на км², що є нормальним показником для країн Південно-Східної Азії, але столиця Таїланду, Бангкок виділяється своєю густотою населення більше 5500 осіб на км², що виділяє місто, як густонаселене. Далі приблизно однакову частку території займають такі країни АСЕАН: В'єтнам (331,3 км²), Філіппіни (300 км²), Малайзія (331 км²), Лаос (236,8 км²). Густота населення виділених країн-членів з майже однаковими розмірами територій, різняться. Густота населення зазначених країн АСЕАН: В'єтнам (294,5 осіб на км²), Філіппіни (363,6 осіб на км²), Малайзія (98,3 осіб на км²), Лаос (30,7 осіб на км²) – можна зазначити, що в даних країн суттєво різниться густота населення. Найменшою загальною площею виділяються Камбоджа (181,0 тис км²), Сінгапур (72,8 тис км²) та найменша держава АСЕАН – Бруней (5,7 тис км²). Зазначені країни мають маленьку площу та не виділяються високою густотою населення: Бруней (78,7 осіб на км²) та Камбоджа (90,2 осіб на км²) за рахунок не великої кількості населення. У всій Південно-Східній Азії виділяється за густотою населення лише Сінгапур, який має густоту населення – 7810,2 осіб на км² за рахунок 100% рівня урбанізації країни та великої чисельності населення [49].

Отже, як висновок можна зазначити, що за показниками загальної площі та густоти населення країни АСЕАН досить різняться. У порівнянні можна зазначити, розміри Індонезії та Брунею чи густоту населення Лаосу та Сінгапуру.

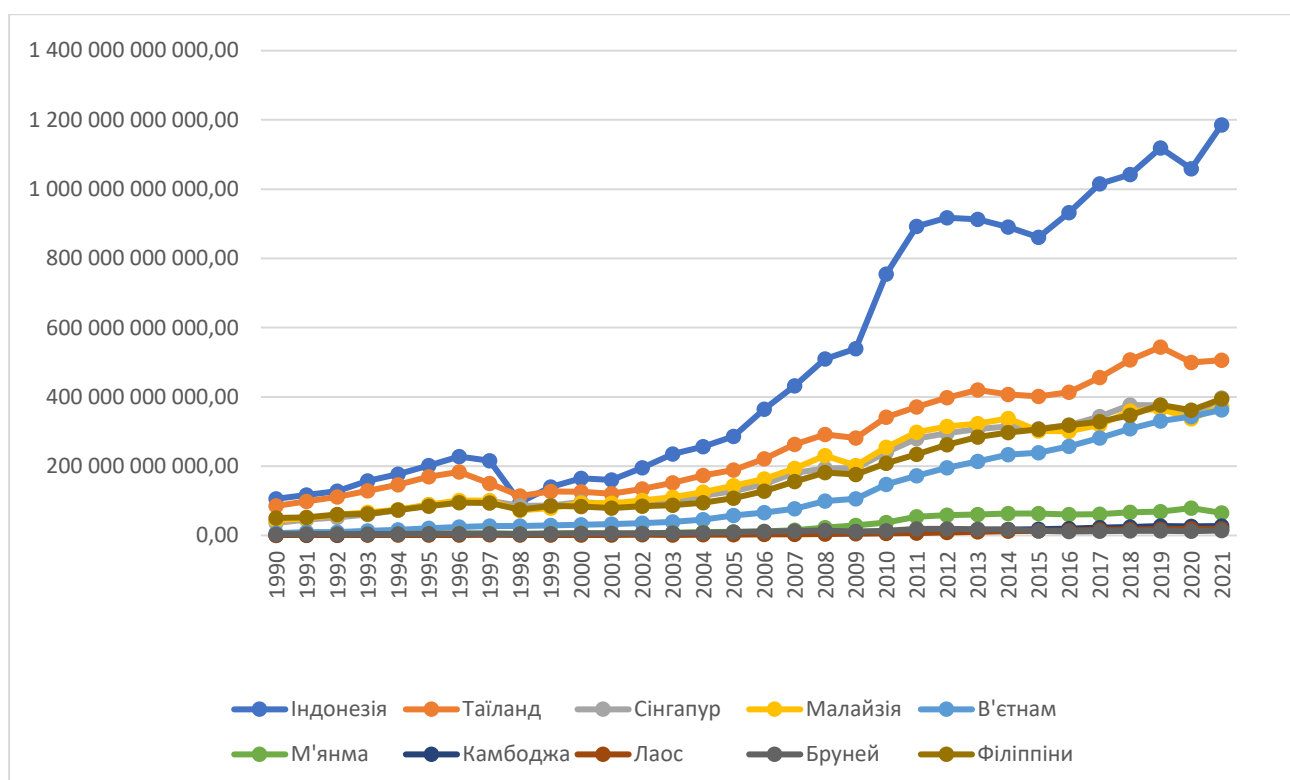

Рис. 3.3. Динаміка ВВП країн АСЕАН за період 1990-2021 рр. (дол. США)
(побудовано автором за даними [11])

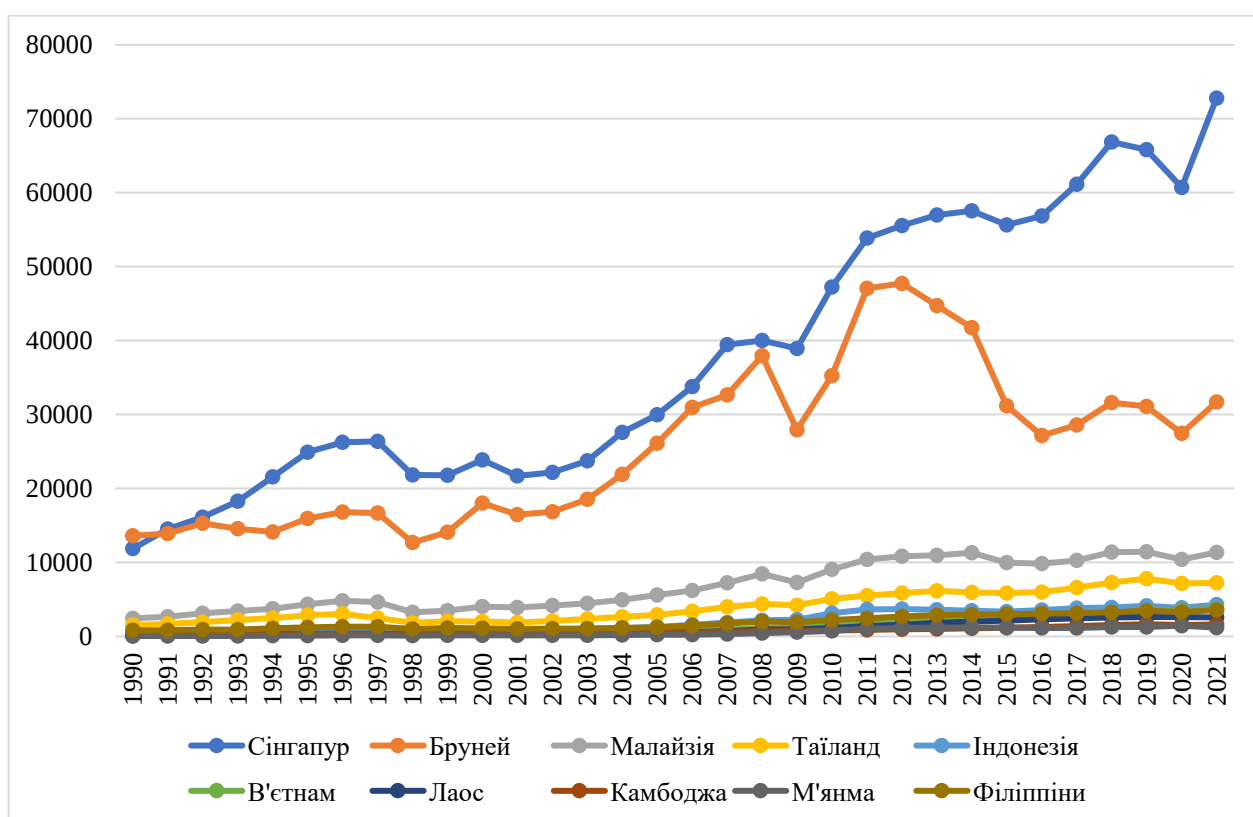

Рис. 3.4. Динаміка ВВП на душу населення країн-членів АСЕАН за період
1990-2021 рр. (дол. США) (побудовано автором за даними [11])

Країни-члени Асоціації країн Південно-Східної Азії різняться своїм соціально-економічним розвитком та становленням у АСЕАН. Аналізуючи динаміку внутрішнього валового продукту на душу населення, прослідковується позитивна динаміка у розвитку Сінгапуру та Брунею. Сінгапур є одним з найрозвиненіших та прогресивних регіонів світу. ВВП на душу населення у 2021 р. становить трохи більше 70 тис. доларів, у порівнянні з іншими країнами-членами – це високий показник. Також, у лідерах за ВВП на душу населення Бруней – трохи більше 30 тис. доларів, що є високим показником для Азії та світу. Спостерігається значний ріст ВВП на душу населення у Сінгапурі за останні 12 р., а саме після світової кризи. З 40 тис. доларів рівень ВВП зріс до 70 тис. доларів на душу населення. Для Брунею характерним є ріст ВВП на душу населення, після світової кризи, досягло свого максимуму у 2010 р. відбувається різкий спад, за рахунок залежності економіки країни від нафтовидобування та зменшення цін на неї. Щодо інших країн-членів АСЕАН, вони мають не такий високий соціально-економічний розвиток та менші показники ВВП на душу населення. Більше 10 тис. доларів на душу населення має Малайзія. Інші країни мають показник менше 10 тис. доларів. Найменший показник ВВП та найнижчий рівень соціально-економічного розвитку спостерігається у Філіппінах, М'янмі, Камбоджі, Лаосі та В'єтнаму. Також, до країн з низьким рівнем ВВП на душу населення відноситься Індонезія, але саме ця країна є лідером у АСЕАН за номінальним внутрішнім валовим продуктом [11].

Аналізуючи країни-члени АСЕАН за показниками світового розвитку, а саме, номінальним внутрішнім продуктом. У 2021 р. загальний ВВП усіх країн АСЕАН становив близько 3,10 трильйонів доларів США, що характеризується значним зростанням, у порівнянні з минулими роками. Безумовним лідером є Індонезія – її частка становить близько 1,5 трильйонів доларів США – що є більше 30% від загального ВВП АСЕАН. Індонезія є однією з перспективних країн та країн що швидко розвиваються. За останні 10 років в країні відбувся значний ріст ВВП, за рахунок прибутку з промисловості, так як, Індонезія є індустріально-промисловою країною [11].

На частку Таїланду припадає близько 16% від загального ВВП АСЕАН. ВВП Таїланду у 2021 р. сягнуло близько 538,0 мільярдів доларів. За останні 10 р. після світової кризи у 2008 р. ВВП Таїланду зросло на 73%, що свідчить про стійку тайську економіку. Близько 50% ВВП країни становить сфера послуг та туризм, близько 40% становить промисловість. Характерним для Таїланду є те, що промисловий сектор починає скорочувати свій внесок у ВВП та сектор сфери послуг та туризму починає зростати [11].

Третє місце за вкладом у загальний ВВП АСЕАН, посідає Сінгапур, він бере на себе близько 397,0 млрд дол, економіка Сінгапуру також є стабільною та зростаючою [11]. Промисловий сектор Сінгапуру зростає та прискорює свій зріст. У 2020 р. всі країни-члени АСЕАН мали спад в економіці у зв'язку з пандемією та світовими обмеженнями. На одному рівні тримаються такі країни-члени АСЕАН: Філіппіни, Малайзія та В'єтнам – ці країни також характеризуються стійкою та зростаючою економікою. Найменший вклад у загальний ВВП асоціації: Бруней, Камбоджа, Лаос та М'янма. Дані країни (окрім Брунею) характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку, низьким рівнем урбанізації та проблемою бідності населення.

Ця група країн характеризується зростанням економіки, але проблеми, що наявні у світі та саме в цих країнах перешкоджають розвитку та мають значно нижчі показники у порівнянні з високорозвиненими країнами Південно-Східної Азії. Щодо Брунею, це мала за площею та населенням високорозвинена країна з високим рівнем ВВП на душу населення, але за рахунок площі та населення, вона займає малу частку у загальному ВВП АСЕАН.

За показниками ВВП та ВВП на душу населення, можна зазначити, що АСЕАН є асоціацією зі зростаючою та перспективною економікою. Кожна з країн має позитивну динаміку росту внутрішнього валового продукту та сприяє економічному становленню асоціації.

Індекс людського розвитку вказує нам на сукупний показник рівня розвитку населення у країни. Вказує на рівень життя, проблеми бідності та

нерівності населення. Крім цього, індекс людського розвитку вказує на розвиток освіти, медицини, систем масової інформації, стану екології та інше.

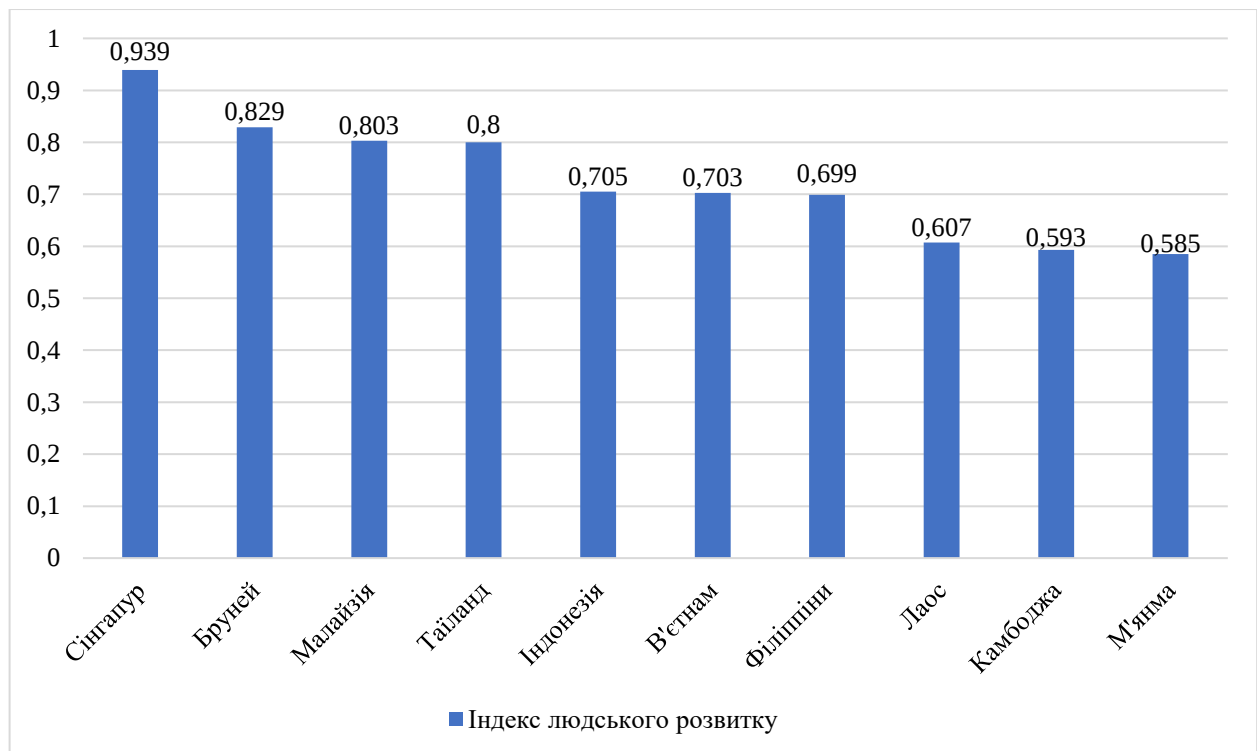

Рис. 3.5. Індекс людського розвитку за країнами-членами АСЕАН, 2021 р.
(побудовано автором за даними [24])

Отже, аналізуючи індекс людського розвитку країн-членів АСЕАН, можемо бачити відмінність за країнами по індексу. Рівень розвитку населення має межі між дуже високим та середнім показником. Лідером з країн-членів АСЕАН є Сінгапур, який має показник – 0,939, що у градації є дуже високим, у світовому рейтингу має ранг 12 [24]. Даний рівень говорить про високий розвиток країни, Сінгапур знаходиться у групі найрозвиненіших країн світу та Європи. Країна характеризується високим розвитком освіти, медицини, екологічного стану, висока тривалість життя. Індекс людського розвитку у Сінгапурі має позитивну динаміку та збільшується протягом 30 років, у 1990 р. його показник був – 0,727, а вже у 2021 р. – 0,939. Друге місце в АСЕАН за індексом людського розвитку займає Бруней з показником – 0,829, що є також дуже високим показником за класифікацією. Бруней посідає 51 місце у світі. Дана країна є карликовою та високорозвиненою, тому Бруней виділяється високим розвитком освіти, медицини та економіки, характерна висока тривалість

життя. Динаміка індексу людського розвитку протягом 1990-2021 рр. є позитивною, з 0,770 збільшився до 0,829. Також, дуже високий індекс людського розвитку мають: Малайзія (0,803) та Таїланд (0,800) – майже однаковий показник. У світовому ранжуванні вони займають: Малайзія – 62 ранг, Таїланд – 66 ранг. Дані країни характеризуються високим розвитком, але кожна має свої певні проблеми, пов'язані з бідністю населення та проблемою нерівності. Кожна країна проводить заходи для покращення рівня освіти та медицини. Таїланд характеризується високим прогресом у розвитку. ІЛР у країні підвищився на 38,7% за 30 років та за один рік Таїланд піднявся з 79 рангу до 66. Завдяки впровадженню реформ за розвитком, зменшенням рівня бідності та характерною високою тривалістю життя [24].

Високий індекс людського розвитку за світовою класифікацією притаманний: Індонезії (0,705) та В'єтнаму (0,703). Світовий ранг у даних країнах: Індонезія – 114 місце, В'єтнам – 115 місце. Показник ІЛР Індонезії збільшився з 1990-2021 рр., з 0,526 до 0,705, майже на 35%, що зробило країну з високим показником людського розвитку. Індонезія, як і більшість азійських країн має низку проблем, як екологічних так і економічних, проблеми бідності та нерівності населення. На сучасному етапі розробляються та проводяться реформи для покращення розвитку країни. Більшість відсотків ІЛР відноситься саме до Джакарти – розвиненого мегаполісу та столиці Індонезії. Щодо В'єтнаму, його показник з 1990-2021 рр. змінився з 0,482 до 0,703 – збільшився майже на 46% - це рекордні зміни для країн Південно-Східної Азії. Збільшення відбулося за рахунок розвитку медицини та освіти, також покращення зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення робочих місць та реформи на подолання бідності та нерівності населення.

Середній показник ІЛР характерний для наступних країн-членів АСЕАН: Філіппіни (0,699), Лаос (0,607), Камбоджа (0,593) та М'янма (0,585). Дані країни мають наступне ранжування у світовому рейтингу ІЛР: Філіппіни (116 місце), Лаос (140 місце), Камбоджа (146 місце), М'янма (149 місце) [24].

Індекс людського розвитку у Філіппінах змінився з 1990-2021 рр., з 0,598 до 0,699, що не є великими змінами у порівнянні з іншими країнами. У Філіппінах намагаються підвищити соціально-економічний розвиток, але проблеми є глобальними, які потребують більш рішучих та конкретних дій, яких не відбувається у країні, проблеми бідності, безробіття та нерівності населення залишаються.

Підвищується розвиток освіти та медицини. Лаос має позитивну динаміку зміни ІЛР, за тридцять років, він збільшився з 0,405 до 0,607, тобто на майже 50%, що є гарним рівнем для Південно-Східної Азії. Країна має як і екологічні так і економічні й політичні проблеми, за рахунок чого країна не є високорозвиненою, але влада намагається покращувати показники, дуже значними є зміни у очікуваній тривалості життя – показник збільшився на 14 років. Покращується медицина та освіта. Рівень ВВП збільшився майже на 300% у період з 1990 по 2021 рр.

Камбоджа, також відноситься до країн в категорії середнього людського розвитку, ІЛР Камбоджі змінився з 0,378 до 0,593 за період 1990-2021 рр. Для даної країни, також характерні проблеми бідності та нерівності населення [24].

Щодо М'янми, показник виріс на 75% протягом 1990-2021 рр., з 0,333 до 0,585. Низький показник у минулих роках характерний для даної країни, за рахунок того, що країна була в полу-ізоляції от світу через військове управління державою, після демократизації країни, показники розвитку почали покращуватися, наприклад рівень ВВП збільшився на 618%, М'янмі необхідний час для відновлення, так як, сучасна влада розвиває країну та покращує її соціально-економічний розвиток, що ми можемо бачити за показниками. Крім того, в 2021 р. в М'янмі відбувся військовий переворот, що несе за собою нові неприємні наслідки й де-факто знов почалась військова диктатура.

Отже, підбиваючи підсумки, можемо бачити, що країни-члени АСЕАН є різноманітними та не схожими між собою за соціально-економічним розвитком та ІЛР. Деякі країни займають передові позиції у світі, а деякі є сильними

аутсайдерами. Але в кожній країні прослідковується позитивна динаміка та розвиток, за рахунок співпраці у Асоціації країн Південно-Східної Азії.

3.2. Місце АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні

Азійсько-Тихоокеанський регіон є одним з найдинамічніших у світі, а також центром економічного зростання протягом десятиліть. Цей регіон переживає геополітичні та геостратегічні зміни. Згідно з десятирічною роллю АСЕАН у розвитку та формуванні регіональних архітектур у Південно-Східній Азії та за її межами, а також з нормами та принципами АСЕАН, які містяться в Статуті АСЕАН та інших відповідних документах АСЕАН, перспектива АСЕАН щодо Індो-Тихоокеанського регіону, передбачена АСЕАН, складається з наступних ключових елементів: перспектива розгляду Азійсько-Тихоокеанського регіону та Індійського океану не як суміжних територіальних просторів, а як тісно інтегрованого та взаємопов'язаного регіону, де АСЕАН відіграє центральну та стратегічну роль, Індійсько-Тихоокеанський регіон діалогу та співпраці замість суперництва, Індійсько-Тихоокеанський регіон розвитку та процвітання для всіх, важливість морського простору та перспектива в регіональній архітектурі, що розвивається. Цей прогноз АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону має підтримувати для поточного динамізму в Індо-Тихоокеанському регіоні, який слід розглядати з точки зору заохочення прогресу [35].

Таким чином, зазначена перспектива АСЕАН щодо Індо-Тихоокеанського регіону спрямована на:

1. Пропонування перспективи для спрямування співпраці в регіоні.
2. Сприяння створенню сприятливого середовища для миру, стабільності та процвітання в регіоні у вирішенні спільних викликів, дотриманні заснованої на правилах регіональної архітектури та сприянні тіснішій економічній співпраці, а отже, зміцненню впевненості та довіри.
3. Посилення процесу створення Співтовариства АСЕАН і подальше зміцнення існуючих механізмів під керівництвом АСЕАН, таких як АЕС.

4. Реалізація існуючих та вивчення інших пріоритетних сфер співпраці АСЕАН, включаючи морську співпрацю, зв'язок, цілі сталого розвитку (ЦСР), економічну та інші можливі сфери співпраці [35].

Перспективи АСЕАН щодо Індो-Тихоокеанського регіону базуються на принципах зміцнення центральної ролі АСЕАН, відкритості, прозорості, інклюзивності, бази заснованої на правилах, належного управління, поваги до суверенітету, невтручання, доповнення до існуючих рамок співпраці, рівності, взаємної поваги, взаємна довіра, взаємна вигода та повага до міжнародного права [43].

Акцент АСЕАН на економічному співробітництві приніс дивіденди, наприклад, далекосяжні рішення про участь в АТЕС (Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво), ініціювання самітів АСЕАН, укладення угод про зону вільної торгівлі щодо торгівлі та інвестицій, створення проектів зв'язку та керівництво переговори щодо Регіонального всеосяжного економічного партнерства. Ці ініціативи призвели до підвищення рівня життя мільйонів людей у країнах АСЕАН. Місце АСЕАН у Азійсько-Тихоокеанському регіоні відображається в її впливі, спроможності сприяти співробітництву, розбудові економічної інтеграції та забезпеченні безпеки та стабільності [43].

3.3. Інтеграція України з АСЕАН

Україна зацікавлена у співробітництві з АСЕАН, за рахунок розвинутого споживчого ринку країн-членів, розвинену промисловість та сільське господарство. Останні роки АСЕАН є однією з передових та економічно розвинених й стабільних асоціацій світу. Тому Міністр закордонних справ Д. Кулеба, розпочав інтеграцію у ринок АСЕАН та подав заявку на приєднання до Договору про дружбу та співробітництво АСЕАН. У червні 2022 р. Генеральним Секретарем та країнами-членами АСЕАН була схвалена заявка України на прийняття до АСЕАН [4].

Процес співробітництва України з АСЕАН розпочався ще у 2018 р., але протягом цього часу керівництво асоціації не робило ніяких заяв та не приймали

Україну до Договору дружби та співпраці. Таким чином, влада України вирішила повторити свою заявку у червні 2022 р. та отримала позитивне рішення від Секретаріату АСЕАН. 10 листопада 2022 р. відбувся офіційний візит Міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби до Камбоджі на засідання АСЕАН. У цей день було офіційно підписано заявку на вступ України до Договору про співробітництво та дружбу, з 10 листопада 2022 р. документ набув чинності [54].

Співробітництво АСЕАН та України є важливим кроком для України. Так як, Україні необхідне входження до зони вільної торгівлі з країнами АСЕАН, що допоможе покращити зовнішньоторговельний оборот товарами без надлишкового мита. Окрім цього, співпраця України та АСЕАН є взаємовигідною за рахунок постачання з України сільськогосподарської продукції, біотехнологій та харчової промисловості.

Також, ціллю співробітництва АСЕАН з Україною є розміщення виробництв, що полегшує доставку на європейський ринок. Співпраця для України дає можливість виходу та укладання договору про дружбу з іншими членами-партнерами АСЕАН, наприклад, Японія, Австралія, Нова Зеландія та інші [2].

Існують і певні проблеми співробітництва АСЕАН та України, перш за все це війна на території України, яку веде країна-агресор Російська Федерація, через що, можуть виникати проблеми у транспортуванні та виробництві продукції в Україні. Також, АСЕАН не є повністю стабільною асоціацією, у країнах-членах дуже багато власних проблем: економічних, політичних та соціальних, що також може викликати проблеми та нестабільність у співпраці.

Перед початком тісної співпраці та вступу до Договору про співпрацю та дружбу АСЕАН, в Україні було відкрито Центр дослідження країн АСЕАН, ініціатором якого був Дмитро Кулеба. Центр досліджень було відкрито на базі Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка – це був перший Центр дослідження країн АСЕАН. Головною метою утворення даного центру було тісне співробітництво українських та азійських науковців [3].

Отже, Україна має багато можливостей та перспектив у співробітництві з АСЕАН. Вектор азійського розвитку в Україні дає нові можливості та відкриває нові ринки для співробітництва та розвитку сфери послуг. Для АСЕАН співробітництвом з новим економічно сильним партнером, також є вигідним та перспективним.

3.4. Проблеми та перспективи розвитку країн-членів АСЕАН

АСЕАН є ваговою асоціацією в геополітичному та економічному плані на міжнародній арені, що підтверджується даними економічного розвитку та загальним ВВП АСЕАН. Окрім позитивних факторів в асоціації існує велика кількість певних проблем. Головними дестабілізуючими факторами були воєнні дії на території В'єтнаму, політична нестабільність країн-членів, державні перевороти, яких трапляється більше всього у світі, саме в азійських країнах. Після проблем 1990-х р., Секретаріат АСЕАН змінив свої стратегії, таким чином, щоб покращити авторитет АСЕАН на міжнародній арені та покращити соціально-економічне становище регіону. Після розпаду СРСР для АСЕАН був гарний час сформуватися як гідна та сильна асоціація, на фоні іншої проблеми, що їм вдалося зробити. Після 1990-х р., економічний ріст приніс користь країнам Південно-Східної Азії, покращилась економічна та політична ситуація [55].

Головною метою АСЕАН було формування найстабільнішої асоціації світу, щоб Південно-Східна Азія була привабливою для інвестицій, але у цей період Асоціація країн Південно-Східної Азії зіткнулась з проблемами валюти у деяких країнах, де спостерігалась висока інфляція та девальвація. Наприкінці ХХ ст. проблемою став воєнний конфлікт на території Камбоджі, що також дало поштовх до нестабільності регіону. Під час розширення асоціації, вона зіткнулась з проблемами, що в кожній країні Південно-Східної Азії є свої виклики та проблеми, як політичні, економічні так і соціальні. На фоні цього стояла проблема регіональної безпеки країн-членів [48].

Також, варто зазначити, що після розширення АСЕАН загрозою може бути конфлікти між країнами-членами, більш багатими та більш бідними. Для країн-

членів асоціації є характерним перехідна політика з тоталітарних та монархічних форм правління до демократичних, що також викликає перевороти та внутрішні конфлікти країн, що може бути загрозою для всіх країн-членів.

Позитивними перспективами розвитку та розширення АСЕАН є збільшення геополітичного значення та впливу на інші держави, але як мінус, країни-члени самі мають вплив від великих держав: США, Японія, Китай. Збільшення потенціалу АСЕАН приваблює інвесторів та збільшує загальне міжнародне значення та вагу АСЕАН. Розвиток АСЕАН, може забезпечити мир та стабільність у регіоні, за рахунок договорів та співпраці [48].

Отже, АСЕАН залишається стійкою та потужною в економічному асоціацією. На світовій арені характеризується стабільністю та економічним ростом, асоціація підтримує країн-членів, які мають низку політичних, соціально-економічних проблем, які регулюються Секретаріатом АСЕАН для забезпечення загальної стабільності та безпеки. Асоціація має певні проблеми, але вони вирішуються і підтримуються. АСЕАН є перспективною асоціацією та має всі шанси для подальшого політичного та економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

Отже, під час вивчення особливостей розвитку Південно-Східної Азії на прикладі країн-членів АСЕАН було проведено характеристику країн-членів АСЕАН, визначено основні причини виникнення асоціації, проведено ретроспективний аналіз становлення та розвитку країн-членів АСЕАН, визначено місце АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, розкрито основні цілі та завдання. Розглянуто основні документи, що регулюють функціонування, становлення та роботу АСЕАН.

АСЕАН – це геополітична та економічна організація, що об'єднує країни Південно-Східної Азії. Насамперед, передбачає становлення загальної стабільності країн-членів, підвищення їх соціально-економічного розвитку та політичну трансформацію. В роботі було визначено, особливості, структуру та механізми АСЕАН, завдяки чому, було досліджено структуру управління, головні завдання, обов'язки Генерального Секретаріату та Комітету АСЕАН. Регулювання роботи асоціації відбувається значною кількістю відділів та видів управління, забезпечується контроль домовленостей та підтримка співпраці.

Проведено загальну характеристику країн-членів АСЕАН та здійснений ретроспективний аналіз становлення та розвитку країн-членів АСЕАН. Регіон Південно-Східної Азії характеризується значними відмінностями між державами, що розташовані в регіоні. Перш за все, це різниця соціально-економічного розвитку країн-членів АСЕАН, найвищі та найнижчі показники ВВП на душу населення притаманні країнам-членам АСЕАН, що говорить про різноманітність економічного розвитку країн. Виділяється, відмінність у показниках Індексу людського розвитку, у частини країн-членів – дуже високий, у частини – середній. Достатні відмінності у чисельності населення, у розмірах площі держав, що впливає на питому вагу загального ВВП АСЕАН. Крім цього, Асоціація країн Південно-Східної Азії, виділяється за політичними режимами, формами правління та процесами демократизації країн-членів.

АСЕАН став ключовим гравцем у світовій економіці. Країни-члени АСЕАН відзначаються великим потенціалом для економічного зростання

завдяки своїм природним ресурсам, дешевій робочій силі та стратегічному розташуванню. Регіон став привабливим для іноземних інвесторів, що сприяло збільшенню іноземних прямих інвестицій і розвитку міжнародної торгівлі. АСЕАН грає важливу роль у забезпеченні стабільності та миру в регіоні. Члени АСЕАН зосереджуються на розв'язанні спорів і конфліктів шляхом дипломатичних переговорів та встановлення механізмів співробітництва. Організація також активно займається питаннями безпеки, включаючи боротьбу з тероризмом, контролем зброї та боротьбою зі злочинністю.

АСЕАН прагне зміцнити співробітництво в галузі освіти, культури, науки та туризму між країнами-членами. Ініціативи, такі як обмін студентами, культурні фестивалі та спільні дослідницькі проекти, сприяють підвищенню взаєморозуміння та підтримці міжнародного співробітництва. Незважаючи на досягнення, Південно-Східна Азія також стикається з викликами, такими як бідність, нерівність, екологічні проблеми та відсутність політичної стабільності в деяких країнах. АСЕАН має продовжувати працювати над цими питаннями та здійснювати реформи, щоб забезпечити сталий розвиток і благополуччя в регіоні.

Проаналізована міжнародна співпраця АСЕАН – організація є однією із найвпливовіших у світі, яка протягом тривалого часу відкриває різні напрямки співробітництва та становлення на міжнародній арені. Завдяки підписанням низки угод про зону вільної торгівлі з впливовими країнами: США, Австралія, Китай, Японія та інші. Підписання договорів та умов, дало змогу асоціації покращити соціально-економічне становище країн-членів. АСЕАН активно працює над зміцненням економічної співпраці між країнами-членами. Введення регіональної економічної співпраці, яка є найбільшою угодою про вільну торгівлю у світі, між АСЕАН та іншими партнерами, є значним кроком вперед. Ця угода сприятиме зростанню торгівлі, інвестицій та економічному розвитку в регіоні. АСЕАН відіграє важливу роль у політичному співробітництві між своїми країнами-членами та з іншими регіональними та міжнародними партнерами. Середній регіон Азії-Тихого океану (АТОС), який включає АСЕАН, є важливим

форумом для обговорення питань безпеки та політичних справ. АСЕАН також здійснює спільні зусилля у вирішенні спорів та конфліктів у регіоні, підтримуючи мир та стабільність. АСЕАН стикається з викликами, такими як розбіжності між країнами-членами, нерівність, екологічні проблеми та потреба в реформах в окремих сферах. Щоб забезпечити стійкий розвиток та прогрес, АСЕАН повинен продовжувати працювати над удосконаленням своїх механізмів співпраці та займатися реформами в різних сферах.

Було охарактеризовано природно-ресурсний потенціал країн-членів АСЕАН, проаналізовано геодемографічну ситуацію, розкрито соціально-економічні особливості країн-членів регіону, зазначено особливості політичної трансформації регіону. Природно-ресурсний потенціал країн-членів АСЕАН є досить різноманітним. Регіон має значні резерви природних ресурсів, таких як нафта, газ, мінерали, деревина, а також різноманітність біологічного різноманіття та рибні запаси. Деякі країни-члени, такі як Індонезія та В'єтнам, мають значні нафтові і газові резерви, що сприяє їх економічному розвитку. Геодемографічна ситуація в регіоні АСЕАН характеризується високою чисельністю населення та різноманітністю етнічних груп. Країни-члени мають різні розміри населення, від великих країн, таких як Індонезія та Філіппіни, до менших, таких як Бруней або Сінгапур. Регіон також характеризується значними різницями у рівні життя, економічному розвитку та структурі населення між країнами. Соціально-економічні особливості країн-членів АСЕАН включають широкий спектр економік, від розвинених індустріальних країн, таких як Сінгапур і Малайзія, до країн з великим сільськогосподарським сектором, таких як В'єтнам та Індонезія. Деякі країни-члени є великими експортерами сировинних матеріалів, технологічних продуктів, електроніки та текстилю. Інші країни спеціалізуються в сферах туризму, фінансових послуг та інфраструктури. Політична ситуація в регіоні характеризується різноманітністю та вектором трансформації до демократичних форм правління.

Розглянуте питання інтеграції України з АСЕАН, що є актуальним на сьогодні. Підписаний Договір про дружбу та співробітництво АСЕАН з іншими

державами світу. Дана угода дає змогу нового вектору розвитку для України, так і для країн-членів АСЕАН. Україна зберігає активні контакти з країнами АСЕАН на багато різних рівнях, включаючи політичний, економічний і культурний аспекти. Україна є діалоговим партнером АСЕАН і має інтерес до розвитку взаємовигідних відносин з цим регіональним блоком. Інтеграція України з АСЕАН є потенційно вигідною з економічного та політичного погляду. Вона відкриває нові ринки для українських товарів і послуг, сприяти зміцненню торгівлі та інвестиційних зв'язків. Крім того, така інтеграція сприяє поглибленню політичного співробітництва і обміну досвідом у різних сферах, таких як безпека, культура і освіта.

Розглянуте питання проблем та перспектив розвитку країн-членів АСЕАН. Країни-члени організації є різними за соціально-економічним та політичним розвитком. Під час проведення дослідження, було визначено низку проблем, що виникають у країнах-членах: воєнні перевороти, зміни влади, воєнні дії, бідність та нерівність населення, екологічні проблеми. Також, розкрито перспективи розвитку країн-членів АСЕАН, зазначені стратегії та плани з заохочення інвестицій в соціально-економічний розвиток країн-членів. Збільшення геополітичного та економічного впливу АСЕАН на міжнародній арені дає поштовх для розвитку та становленню АСЕАН.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барщевський Є. І. Україна та АСЕАН: перспективи співпраці в ХХІ сторіччі // Є. І. Барщевський // Одеський Національний Університет. – 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2871/%d0%91%d0%b0%d1%80%d1%89%d0%b5%d0%b2%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%b0%20%d1%82%d0%b0%20%d0%90%d0%a1%d0%95%d0%90%d0%9d%20%d0%bf%d0%b5%d1%80%d1%81%d0%bf%d0%b5%d0%ba%d1%82%d0%b8%d0%b2%d0%b8%20%d1%81%d0%bf%d1%96%d0%b2%d0%bf%d1%80%d0%b0%d1%86%d1%96%20%d0%b2%20%d0%a5%d0%a5%d0%86%20%d1%81%d1%82%d0%be%d0%bb%d1%96%d1%82%d1%82%d1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Дейнеко Д. Інтеграція України з Асоціацією держав Південно-Східної Азії // Дмитро Дейнеко // Юридична Газета. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/integraciya-ukrayini-z-asociacieyu-derzhav-pivdennoshidnoyi-aziyi.html>
3. Дмитро Кулеба відкрив перший в Україні Центр досліджень країн АСЕАН // Кабінет Міністрів України. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-vidkriv-pershij-v-ukrayini-centr-doslidzhen-krayin-asean>
4. Дмитро Кулеба: Україна та український бізнес отримують нові можливості в регіоні АСЕАН // Міністерство закордонних справ України. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-ta-ukrayinskij-biznes-otrimayut-novi-mozhливosti-v-regioni-asean>
5. Потенціал розвитку відносин України та АСЕАН // ADASTRA. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://adastra.org.ua/blog/potencial-rozvitku-vidnosin-ukrayini-z-asean>

6. АСЕАН: основні соціально-економічні показники // ASEAN. – 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2019/11/ASEAN_Stats_Leaflet_2019.pdf
7. Ачарья А. Становлення Південно-Східної Азії: міжнародні відносини регіону / А. Ачарья., 2012. – 408 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctvrf89gv>
8. Бартер С. Боротьба зі збройними конфліктами в Південно-Східній Азії: етнічна приналежність і відмінності (Елементи політики та суспільства в Південно-Східній Азії) / С. Бартер. – Кембрідж: Cambridge University Press, 2020. – (Elements in Politics and Society in Southeast Asia). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cambridge.org/core/elements/abs/fighting-armed-conflicts-in-southeast-asia/7CD22959DC7F83428DC1D50B2F8A7271>
9. Бунте М. Підсумок політичної трансформації М'янми з 2011 року / М. Бунте, П. Колнер, Р. Роувей., 2019. – 249 с. – (Journal of Current Southeast Asian Affairs; № 38). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1868103420905140>
10. Валовий Внутрішній Продукт АСЕАН від 2017 до 2027 // STATISTA. – 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/796245/gdp-of-the-asean-countries/>
11. Внутрішній Валовий Продукт // Світовий Банк. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=LA>
12. Генеральний Секретар АСЕАН // АСЕАН, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/what-we-do/secretary-general-of-asean/>
13. Дебатес Р. Вибір Південно-Східної Азії: економічна, політична та геополітична інтеграція стикається з ускладненнями / Ресіна Дебатес // Observer research foundation. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.orfonline.org/expert-speak/southeast-asias-choices/>

14. Демографічні показники: Південно-Східна Азія // ESCAP. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.population-trends-asiapacific.org/data/sea>
15. Демографія Східної та Південно-Східної Азії з 1950-х до 2000-х років: Синтез змін і статистична оцінка, 2009. – с.7-157. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.cairn-int.info/article-E_POPU_901_0007--the-demography-of-east-and-southeast-asi.htm
16. Демократія у Південно-Східній Азії: досягнення, виклики та перспективи 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.kofiannanfoundation.org/app/uploads/2018/04/Democracy-in-Southeast-Asia.pdf>
17. Договір зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА) // АСЕАН. – 1992. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/meetingreportparent/asean-free-trade-area-afta-council/>
18. Договір про дружність і співпрацю у Південно-Східній Азії // ASEAN, 1976. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/20131230235433.pdf>
19. Договір про зону, вільну від ядерної зброї в Південно-Східній Азії // АСЕАН, 1995. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/treaty-on-the-southeast-asia-nuclear-weapon-free-zone/>
20. Економічне співтовариство // АСЕАН. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/our-communities/economic-community/>
21. Загальна чисельність населення країн АСЕАН з 2018 по 2028 рік // STATISTA. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/796222/total-population-of-the-asean-countries/#:~:text=In%202021%2C%20the%20total%20population,Singapore%2C%20Thailand%2C%20and%20Vietnam>
22. Зміцнення співробітництва АСЕАН у галузі корисних копалин: перспективи розвитку Співробітництва корисних копалин АСЕАН (ДРАМС). //

The ASEAN Secretariat. – 2022. – С. 24–58. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://aadcp2.org/wp-content/uploads/DPAMC-Report-Public-version_final-1.pdf

23. Зовнішні партнери АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/outward-looking-community/external-relations/>

24. Індекс Людського Розвитку // Звіт про Людський Розвиток. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

25. Каліраджан К. Посилення управління природними ресурсами в АСЕАН: національні та регіональні імперативи, Цілі та можливості / К. Каліраджан, К. Аріф, Ж. Віжесекере // Кроуфордська школа державної політики. – 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eria.org/ERIA-DP-2015-59.pdf>

26. Карозерс Т. Два Таїланди: протистояння політичних порядків і вкорінена поляризація / Т. Карозерс, А. Донох., 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://carnegieendowment.org/2020/08/18/two-thailands-clashing-political-orders-and-entrenched-polarization-pub-82438>

27. Ключові фігури АСЕАН 2021 – Джакарта, 2021. – 86 с. – (Секретаріат АСЕАН). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2021/12/ASEAN-KEY-FIGURES-2021-FINAL-1.pdf>

28. Комітет постійних представників при АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/what-we-do/committee-of-permanent-representatives/>

29. Координаційна Рада АСЕАН // АСЕАН, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/about-asean#community-council>

30. Курланцік Д. Кілька останніх (коротких) думок про саміт АСЕАН і М'янму // Джошуа Курланцік // Council on foreign relations. – 2021. [Електронний

ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cfr.org/blog/some-final-brief-thoughts-asean-summit-and-myanmar>.

31. Лаос: свобода у світі 2022 [Електронний ресурс] // Freedom house. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://freedomhouse.org/country/laos/freedom-world/2022>

32. Населення Південно-Східної Азії. // Національний Університет Сінгапуру. – 2013. – №196. – С. 3–35. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://themimu.info/sites/themimu.info/files/documents/Ref%20Doc_The%20Population%20of%20SE%20Asia_ARI_Jan13.pdf

33. Нові геополітичні тенденції та безпека в регіоні Асоціації держав Південно-Східної Азії, Китайської Народної Республіки та Індії (АСІ). // Asian Development Bank Institute. – 2013. – №412. – с. 5-14. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/1174/2013.03.15.wp412.geopolitical.trends.security.asean.prc.india.pdf?sequence=1>

34. Паркс Т. АСЕАН як архітектор співпраці з регіонального розвитку; Просування центральної ролі АСЕАН і стимулювання дій для сталого розвитку / Т. Паркс, Л. Мараміс, А. Сунчінда., 2018. – 90 с. – (The Asia Foundation). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://think-asia.org/handle/11540/8970>

35. Перспективи АСЕАН в Індो-Тихоокеанському регіоні. // ASEAN. – 2019. – с. 1-5. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://asean.org/asean2020/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Outlook-on-the-Indo-Pacific_FINAL_22062019.pdf

36. Політика Індонезії // Indonesia investments. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.indonesia-investments.com/culture/politics/item65>

37. Політика, влада та зміни: що далі АСЕАН. // Eurasia Group. – 2021. – с. 4-19. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/sg/pdf/2017/05/politics-power-and-change-what-next-for-asean.pdf>

38. Природні ресурси // Invest SEA. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://investsea.org/natural-resources/>

39. Про АСЕАН // ASEAN, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/about-asean>

40. Рамочна угода про всебічне економічне співробітництво між АСЕАН та Республікою Індія // АСЕАН. – 2003. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/2003-Framework-Agreement-signed-copy.pdf>.

41. Рамочна угода про економічне співробітництво між АСЕАН та Китаєм // АСЕАН. – 2002. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/wp-content/uploads/images/2013/economic/afta/ACFTA/6-2002%20-%20Framework%20Agreement%20on%20Comprehensive%20Economic%20Co-operation%20between%20ASEAN%20and%20China.pdf>

42. Роль АСЕАН в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні // Singapore Management University. – 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=1026&context=ami#:~:text=From%20its%20inception%20in%201967,in%20the%20Asia%2DPacific%20region.>

43. Саміт АСЕАН // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/about-asean/asean-summit/>

44. Секретаріат АСЕАН // ASEAN, 2022. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/what-we-do#asean-secretariat>

45. Соціальний розвиток // Економічна і соціальна комісія для Азії та Тихого океану. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unescap.org/our-work/social-development>

46. Список Національних представників, Генеральних Секретарів країн АСЕАН // ASEAN. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/12/Distribution-List-ASEAN-DGs-as-of-Dec-2022.pdf>
47. Співтовариство політичної безпеки АСЕАН // ASEAN. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/our-communities/asean-political-security-community/>
48. Стан Південно-Східної Азії 2022 // [Ш. Си, Д. Лин, Ситанонксай та ін.] // Звіт з дослідження. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2022/02/The-State-of-SEA-2022_FA_Digital_FINAL.pdf
49. Статистичний щорічник АСЕАН 2021 // The ASEAN Secretariat Jakarta. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2021/12/ASYB_2021_All_Final.pdf
50. Теменмерен А. Політичні зміни в Малайзії та їх економічні наслідки / А. Теменмерен. // Індійська рада світових справ. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=6325&lid=4337
51. Тімбермен Д. Політика Філіппін за Дутерте: середньострокова оцінка / Девід Тімбермен., 2019. – 23 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://carnegieendowment.org/2019/01/10/philippine-politics-under-duterte-midterm-assessment-pub-78091>
52. Угода про регіональне всеосяжне економічне партнерство (RCEP) // АСЕАН. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-to-enter-into-force-on-1-january-2022/>
53. Угода про створення зони вільної торгівлі АСЕАН-Австралія-Нова Зеландія // АСЕАН. – 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/AANZFTA-legal-text-PRINTED-Signed.pdf>

54. Україна приєдналася до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії // УКРІНФОРМ. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3611386-ukraina-priednalasa-do-dogovoru-pro-druzbu-ta-spivrobitnictvo-v-pivdennoshidnij-azii.html>

55. Фрост Ф. АСЕАН у 30: Розширення, консолідація та проблеми Камбоджі // Френк Фрост // Foreign Affairs, Defence and Trade Group. – 1997. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.apf.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/CIB9798/98cib02

56. Хілл Х. Економічна інтеграція АСЕАН: особливості, досягнення, невдачі та майбутнє / Х. Хілл, Д. Менон., 2010. – 44 с. – (Asian Development Bank). – (Серія робочих документів АБР про регіональну економічну інтеграцію; вип. 69). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://think-asia.org/handle/11540/1581>

57. Хартія АСЕАН // ASEAN, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/11.-October-2015-The-ASEAN-Charter-18th-Reprint-Amended-updated-on-05-April-2016-IJP.pdf>

58. Хоанг Т. Огляд горизонтів АСЕАН: стан Південно-Східної Азії на 2020 рік / Т. Хоанг, Г. Онг. – Сінгапур: Інститут Юсуфа Ісаака, 2020. – (10). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/11704/ISEAS_Perspective_2020_15.pdf?sequence=1

59. Чжан Ю. Проблема дисбалансу економіко-соціального розвитку в АСЕАН / Ю. Чжан, С. Кімура, Оум. – Джакарта, 2012. – (В'єтнамська академія суспільних наук). [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unescap.org/our-work/social-development>

60. Шляхи політичних змін у Південно-Східній Азії // NIKKEI Asia. – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://asia.nikkei.com/Politics/Kasit-Piromya-Southeast-Asia-s-paths-to-political-change>

61. Що означають для В'єтнаму нещодавні зміни у верхівці // The interpreter. – 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/what-recent-changes-top-mean-vietnam>
62. Це Бруней: свобода у світі 2022 // Freedom house. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://freedomhouse.org/country/brunei/freedom-world/2022>
63. Slieptsova A. Political upheavals and transitions in the context of Southeast Asia / Anna Slieptsova – Харків: KhNU V.N. Karazina, 2022. – 212 с. – (Регіон – 2022: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції)
64. Van Der Kroef, J. M. Origins of the 1965 Coup in Indonesia: Probabilities and Alternatives // Journal of Southeast Asian Studies // Cambridge University Press, 3(2), pp. 277–298.
65. Panu Wongcha-um. Timeline: Thailand's Coups, Kings and Protests / Panu Wongcha-um, Kay Johnson. – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.reuters.com/article/thailand-protests-youth-history-int-idUSKBN28S1BZ>
66. Goldman R. Myanmar's Coup, Explained / Russell Goldman. – 2021. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/article/myanmar-news-protests-coup.html>
67. Cuddy A. Myanmar coup: What is happening and why? / Cuddy // BBC news. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-55902070>
68. Kershaw R. «Monarchy in South East Asia: The faces of tradition in transition» / Kershaw., 2002. – (Routledge)
69. Theoretical Explanations of the Prevailing Instability of Myanmar's Rakhine State // Sinmyung Park. – 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.e-ir.info/2021/06/12/theoretical-explanations-of-the-prevailing-instability-of-myanmars-rakhine-state/>